

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту
Кафедра економічної експертизи та аудиту бізнесу

Липка Олеся Михайлівна
АУДИТ, АНАЛІЗ НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»
освітньо-професійна програма – «Економічна експертиза та аудит бізнесу»
Випускна кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Студентка групи ОЕЕМ-21
Липка О.М. _____

Дипломну роботу допущено

до захисту

“ ___ ” _____ 2018 р.

Зав. кафедри

к.е.н., доц. Адамик О.В. _____

Тернопіль 2018

РОЗДІЛ 1

ГРОШОВІ КОШТИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ, АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ

1.1 Економічна сутність дефініцій «грошові кошти» та «грошові потоки» підприємства

Грошові кошти, як і будь-яке інше поняття має свою сутність, яка проявляється через загальний безпосередній обмін, самостійну мінову вартість, зовнішню речову міру праці. Питання суті грошових коштів залишаються до цього часу дискусійними.

Для того, щоб зрозуміти сутність дефініцій «грошові кошти» і «грошові потоки», потрібно розглянути суть терміну «гроші».

Гроші є одним із елементів ефективного функціонування будь-якого господарюючого суб'єкта. Саме вони проходять крізь всі економічні, бізнесові взаємовідносини та розрахунки, знаходять своє відображення в облікових записах, пов'язані з витратами, доходами, фінансовими результатами. У [79] зазначається, що гроші – цеметалеві та/або паперові знаки, що є мірою вартості при купівлі-продажу і виконують роль всезагального еквівалента, тобто виражають вартість всіх інших товарів і обмінюються на будь-який з них. Гроші бувають електронні, кредитні, паперові

Гроші виконують у суспільстві ряд функцій. Можна виділити п'ять основних функцій грошей: міра вартості; засіб обігу; засіб платежу; засіб нагромадження; світові гроші. Варто зазначити, що всі функції грошей взаємопов'язані і переходять з однієї в другу.

Функція грошей як міри вартості полягає у тому, що будь-який товар має мати свій грошовий вимір або ціну. Саме завдяки вартісному виміру, можливе ринкове господарство та еквівалентний товарний зв'язок між товаровиробниками.

Суть функції як засобу обігу полягає у тому, що гроші виступають посередником в обміні товарів і тим самим забезпечуючи їх обіг. Обмін товарів за допомогою грошей відбувається за такою схемою: Т – Г – Т, яка розшифровується як товар – гроші – товар. Головна відмінність від бартеру полягає у відсутності однієї ланки. Схема бартеру виглядає так Т – Т, а саме товар обмінюється на товар.

Засіб платежу є функцією, головна мета якої полягає у погашенні боргових зобов'язань між суб'єктами економічних відносин у процесі розширеного відтворення. Ця функція виникла у результаті відносин під час яких товар отримується у кредит. Згодом борг оплачується грошима, які є зовсім іншими грошима ніж засіб обігу. Різниця полягає у тому, що за період який гроші даються у борг, може змінитися кредитор, позичальник, вартість грошей та навіть їх форма.

Засіб нагромадження – це функція у якій гроші обслуговують нагромадження вартості у її загальній абстрактній формі у процесі розширеного відтворення. Спочатку при простому товарному виробництві нагромадження здійснювалося у формі скарбу. Згодом нагромадження скарбу перетворилося у нагромадження вартості.

На сучасному етапі розвитку суспільства нагромадження вартості може відбуватися у таких формах: готівкові гроші; цінні папери; дорогі метали та каміння; нерухомість, що приносить дохід. Нагромадження може відбуватися на різних рівнях, а саме: державному, приватному, у сфері виробництва та у сфері особистого споживання.

Функція «світові гроші» являє собою рух вартості у міжнародному обороті, тим самим забезпечуючи реалізацію взаємовідносин між країнами. Золото було повноцінними грошима на початку формування світового ринку та згодом міжнародними засобами розрахунку стали національні валюти економічно найсильніших країн світу та міжнародні грошові одиниці.

Отже, можна виокремити три основні властивості грошей:

- за допомогою грошей можна придбати будь-який товар;
- через гроші можна визначити ціну товару;
- гроші виступають матеріалізацією загального робочого часу закладеного в товарі.

Розглянемо трактування цього дефініції «грошові кошти» у літературних джерелах. Так, Осовська Г. В. зазначає: «Грошові кошти – доходи і надходження, що акумулюються у грошовій формі на рахунках підприємств, організацій, установ і домашніх господарств у банках і використовуються для забезпечення їхніх власних потреб або розміщення у вигляді ресурсів банків» [60 с. 60].

У [15] вказано, що «Грошові кошти – акумульовані у грошовій формі на рахунках в банках різного роду доходи і надходження, що знаходяться у постійному господарському обороті у об'єднанні, підприємствах, організаціях, організаціях і установах (в т. ч. бюджетних, кредитних, страхових органів) і використовуються ними для власних цілей і трактується в вигляді ресурсів банків».

Єфіменко В.І. зазначає, що «грошові кошти – це готівка, яка зберігається на підприємстві, гроші в банках (на рахунках); банківські векселі, грошові чеки та перекази від клієнтів» [16, с.12]. Секіріна Н.В. під грошовими коштами розуміє кошти короткочасного функціонування, один з найважливіших видів оборотних засобів [75, с.5]. У [82] вказано, що «грошові кошти - це кошти в касі у вигляді готівки та грошових документів, на рахунках в банках, в виставлених акредитивах та відкритих особистих рахунках, чекових книжках тощо».

Термін «грошові кошти» часто застосовують в обліку як доходи і надходження, однак, вважаємо, що грошові кошти потрібно розглядати не тільки як доходи та надходження, але і як витрати та фінансові результати. Оскільки при здійсненні розрахунків одні і ті ж грошові кошти для дебіторів (продавців) трактуються як доходи, а для кредиторів (покупців) – як витрати. У кінцевому підсумку грошові кошти зумовлюють формування фінансового результату. Реалізація такого підходу дозволяє стверджувати, що грошові кошти є

основними сегментами для здійснення готівкових й безготівкових розрахунків між державними органами та бюджетними установами і підприємствами; доходами і надходженнями з однієї сторони та витратами – з іншої, що забезпечує ефективне, злагоджене функціонування грошово-кредитної системи, забезпечуючи рух та обмін грошей та їх документальне підтвердження.

Підприємство може отримувати грошові кошти із власних та залучених джерел. Спочатку на підприємстві формується статутний капітал, джерелом якого є внески власників, які використовуються для початку виробничо-господарської діяльності. У ході функціонування підприємство отримує грошові кошти від основної діяльності, а саме від продажу продукції, виконання робіт, надання послуг, а також від операцій фінансово-інвестиційної діяльності.

Грошові кошти є найбільш ліквідними активами. Вони присутні на початковому та кінцевому етапах облікового циклу, який включає придбання товарів, виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг, а також їх продаж і отримання виручки.

Грошові кошти підприємства можуть знаходитися на розрахунковому, валютному, інших рахунки та у касі. Облік грошових коштів ведеться на рахунках 3-го класу «Кошти, розрахунки та інші активи»

Грошові кошти відображаються у складі грошових активів підприємства. До їх складу належить суми грошей на банківських рахунках, у касі, на стадії проходження платежів (кошти у дорозі), у формі грошових документів, у формі виставлених акредитивів. До еквівалентів грошей прийнято відносити фінансові інвестиції в найбільш ліквідні короткострокові цінні папери з терміном до трьох місяців.

Грошові кошти, які отримує підприємство у результаті своєї діяльності формує грошовий потік. Показник «грошовий потік» або «чистий грошовий потік», за твердженням О. О. Терещенко, почав використовуватись у 50-х роках ХХ століття американськими аналітиками при аналізі цінних паперів і звітності підприємства [81, с. 181].

Розглянемо позиції науковців щодо трактування грошового потоку як економічної категорії. Так, на думку Є. Ф. Брігхема, під грошовим потоком слід розуміти «...фактичні чисті готівкові кошти, які надходять у фірму протягом деякого визначеного періоду» [4, с.425].

Вітчизняні вчені-економісти В. А. Верба та О. А. Загородніх розширюють поняття грошового потоку, підкреслюючи, що це «...різниця між кількістю отриманих і витрачених грошей...» [9, с. 75].

С. О. Москвін [49, с. 54] при визначеності грошового потоку обмежується поняттям різниці між грошовими надходженнями й витратами.

Зауважимо, що російський учений-економіст І. Балабанов тлумачить грошовий потік, передбачаючи оборот грошей, який протікає безпосередньо в часі. При цьому автор звертає увагу на те, що система відношень, яка виникає при грошовому потоці, носить фінансовий характер [3, с. 175].

У навчальному посібнику «Фінансовий менеджмент» грошовий потік розглядається як надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів у результаті виробничо-господарської діяльності підприємств [83, с. 79].

До визначення грошового потоку звертається у своїй праці М. Я. Коробов. Автор наголошує, що «...це сума чистого прибутку підприємства, тобто прибутку, що, залишається в його розпорядженні після сплати податків з нього, плюс які надходять підприємству в складі виручки від реалізації продукції» [35, с. 39].

З метою створення динамічної моделі руху грошових коштів на підприємстві доцільно чітко визначити можливі вхідні та вихідні грошові потоки (рис.1.1) та проаналізувати всі напрями їх надходжень та вибуття.

Рис.1.1 Динамічна модель руху грошових коштів

При цьому управління грошовими потоками підприємства природно сприймати як динамічний багатоплановий процес, що передбачає сотні можливих варіантів фінансово-господарських рішень, які коректуються відповідно до умов, що диктує підприємству ринкове середовище. Рішення та заходи із управління грошовими потоками, що розроблені та є ефективними для одного підприємства, можуть бути абсолютно недоцільними щодо їх реалізації – для іншого. Адже саме багатоваріантність рішень та підходів, їх унікальність у кожній конкретній ситуації і повинні бути основою будь-якого управлінського процесу.

1.2. Класифікація грошових коштів та грошових потоків

Гроші відносяться до тих особливих категорій, які завжди були найбільш актуальними в економічній думці, так як в процесі грошового руху найбільшою мірою проявляються і реалізуються інтереси суб'єктів ринку. Через гроші, їх функції кожен індивідуум реалізує свої потреби, тому грошова система і визначає взаємозв'язок між виробництвом, обміном, розподілом і споживанням.

Грошові кошти включають в себе:

- монети;
- банкноти;
- грошові кошти на депозитних рахунках у банку, що вільно можна використовувати;
- грошові перекази (moneyorders);
- завірені банком чеки (certifiedchecks);
- банківські чеки (cashier'schecks);
- персональні чеки (personalchecks);
- банківські переказні трати (векселя) (bankdrafts);
- ощадні рахунки (savingaccounting) - хоча банк має право вимагати надання попереднього повідомлення про зняття грошей і закриття рахунку, але це відбувається занадто рідко;

Еквіваленти грошових коштів утримуються для погашення короткострокових зобов'язань, але не для інвестиційних або яких-небудь інших цілей. Такі цінні папери, як ощадні сертифікати грошових ринків (manymarketfunds), депозитні сертифікати (certificatesofdeposit), казначейські векселя (treasurybills) та короткострокові комерційні векселя (commercialpaper), які можуть приносити підприємству відсотки і відповідно додатковий заробіток доцільно класифікувати не як грошові кошти, а як еквіваленти грошових коштів. Причиною такої класифікації можна назвати жорстку обмеженість або штрафи при їх перерахунку в грошові кошти.

Депозитні сертифікати (certificatesofdeposit) випускаються банком і є свідченням заборгованості, підлягають анулюванню на певних умовах.

Випускаються номіналом в 10 000 і 100 000 та мають бути погашені на протязі від місяця до року, при цьому відсотки сплачуються за короткостроковою відсотковою ставкою, що діє на дату їх випуску.

Казначейський вексель (treasurybill) є зобов'язаннями певної держави, зазвичай строком від 3-х до 6-ти місяців. Короткостроковий вексель, який випускається підприємством з високим рейтингом кредитоспроможності називають короткостроковим комерційним векселем (commercialpaper).

Для того, щоб інвестицію можна було визначити як еквівалент грошових коштів, вона повинна вільно конвертуватися у відому суму грошових коштів і характеризуватися незначним ризиком зміни вартості. Таким чином, інвестиція визначається здебільшого як еквівалент грошових коштів тільки у разі короткого строку погашення, наприклад протягом трьох місяців чи менше з дати придбання.

Інвестиції в інструменти власного капіталу не входять до складу еквівалентів грошових коштів, якщо вони не є за сутністю еквівалентами грошових коштів, наприклад, у випадку привілейованих акцій, придбаних протягом короткого періоду їх погашення і з визначеною датою викупу.

До грошових коштів не включають:

- поштові марки (їх відносять до запасів конторського призначення або до попередньо оплачених витрат);
- аванси на відрядження робітникам - Traveladvances (їх відносять до сплачених витрат або дебіторської заборгованості при умові компенсації суми із заробітної плати);
- дебіторська заборгованість робітників підприємства;
- чеки, що датуються наступною датою - postdatedchecks та боргові розписки (визнаються як дебіторська заборгованість)
- грошові авансові платежі робітникам та іншим контрагентам (рахунки до одержання).

Банківські позики, як правило, вважаються фінансовою діяльністю. Проте в деяких країнах банківські овердрафти, які підлягають погашенню за вимогою, є невід'ємною частиною управління грошовими коштами суб'єкта господарювання. За таких обставин банківські овердрафти включаються як компонент грошових коштів та їхніх еквівалентів. Характерною рисою таких банківських операцій є часті коливання залишків коштів на банківських рахунках – від перевищення надходжень до перевищення кредиту.

Повне розкриття сутності поняття «грошовий потік» неможливе без проведення його класифікації. Найбільш повну класифікацію видів грошового потоку подано І. А. Бланком [5], про що й відповідно відображено на рис. 1.2.

1. За передчасністю виникнення		
Повністю передбачуваний грошовий потік	Недостатньо передбачуваний грошовий потік	Непередбачуваний грошовий потік
2. За можливістю регулювання у процесі управління		
Грошовий потік, що піддається регулюванню	Грошовий потік, що не піддається регулюванню	
3. За можливістю забезпечення платоспроможності		
Ліквідний грошовий потік	Неліквідний грошовий потік	
4. За законністю здійснення		
Легальний грошовий потік	Тіньовий грошовий потік	
5. За методом оцінки у часі		
Теперішній грошовий потік	Майбутній грошовий потік	
6. За безперервністю формування у певному періоді		
Регулярний грошовий потік	Нерегулярний грошовий потік	
7. За стабільністю часових інтервалів формування		
Регулярний грошовий потік із рівномірними часовими інтервалами	Регулярний грошовий потік із нерівномірними часовими інтервалами	

Рис. 1.2. Класифікація грошового потоку [5, с.520-521]

Кожна класифікаційна ознака передбачає декілька видів грошових потоків.

За масштабами обслуговування господарського процесу виділяють такі види грошових потоків:

- грошовий потік по підприємству в цілому. Це найбільш агрегований вид грошового потоку, який акумулює всі види грошових потоків, що обслуговують господарський процес підприємства в цілому;

- грошовий потік по окремих структурних підрозділах (центрах відповідальності) підприємства. Така диференціація грошового потоку підприємства визначає його як самостійний об'єкт управління в системі господарської діяльності підприємства;

- грошовий потік по окремих господарських операціях. У системі господарського процесу підприємства такий вид грошового потоку слід розглядати як первинний об'єкт самостійного управління.

За видами господарської діяльності, відповідно до міжнародних стандартів обліку виділяють такі види грошових потоків:

- грошовий потік з операційної діяльності. Він характеризується грошовими виплатами постачальникам сировини та матеріалів; стороннім виконавцям окремих видів послуг, що забезпечують операційну діяльність; заробітної плати персоналу, який зайнятий у операційному процесі і здійснює управління цим процесом; податкових платежів підприємства в бюджети всіх рівнів і до позабюджетних фондів; іншими виплатами, пов'язаними зі здійсненням операційного процесу. Одночасно цей вид грошового потоку відображає надходження коштів від покупців продукції, від податкових органів у порядку перерахунку та повернення надлишків сплачених сум і деякі інші платежі, передбачені міжнародними та національними стандартами обліку;

- грошовий потік з інвестиційної діяльності. Він характеризує платежі й надходження коштів, пов'язані зі здійсненням реального та фінансового інвестування, продажем вибуваючих основних засобів і нематеріальних активів, ротацією довгострокових фінансових інструментів інвестиційного портфеля та інші аналогічні потоки коштів, що обслуговують інвестиційну діяльність підприємства;

- грошовий потік з фінансової діяльності. Він характеризує надходження й виплати коштів, що пов'язані із залученням додаткового акціонерного та пайового капіталу, отриманням довгострокових і короткострокових кредитів та позик, сплатою в грошовій формі дивідендів і відсотків за вкладками власників, і деякі інші грошові потоки, пов'язані зі здійсненням зовнішнього фінансування господарської діяльності підприємства.

За спрямованістю руху грошових коштів виділяють два основних види грошових потоків:

- позитивний грошовий потік, що характеризує сукупність надходжень коштів на підприємство від усіх видів господарських операцій;

- від'ємний грошовий потік, що характеризує сукупність виплат коштів підприємством у процесі здійснення всіх видів його господарських операцій.

За варіативністю спрямованості руху грошових коштів розрізняють такі види грошових потоків:

- стандартний грошовий потік. Він характеризує такий вид грошового потоку, в якому його спрямованість змінюється не більше одного разу (починаючи або завершуючи його). Прикладом такого виду грошового потоку є інвестування капіталу в довгострокову облігацію (якщо за нею не передбачається реінвестування доходу в придбання аналогічних фінансових інструментів);

- нестандартний грошовий потік. Він характеризує такий вид грошового потоку, в якому його спрямованість змінюється більше одного разу. Прикладом такого виду грошового потоку є інвестування капіталу в портфель фінансових інструментів із постійним реінвестуванням отриманого доходу в подальше його розширення.

За методом обчислення обсягу виділяють такі види грошових потоків підприємства:

- валовий грошовий потік. Він характеризує всю сукупність надходжень або витрат коштів у певному періоді часу в розрізі окремих його інтервалів;

- чистий грошовий потік. Він характеризує різницю між позитивним і від'ємним грошовими потоками (між надходженням і витратою коштів) у певному періоді часу в розрізі окремих його інтервалів.

За характером грошового потоку стосовно підприємства розрізняють такі два його види:

- внутрішній грошовий потік. Він характеризує сукупність надходження й витрати коштів у рамках підприємства;

- зовнішній грошовий потік. Цей вид грошового потоку обслуговує операції підприємства, пов'язані з його грошовими відносинами з господарськими партнерами (постачальниками сировини та матеріалів, покупцями продукції, комерційними банками, страховими компаніями та ін.) і державними органами (податковими органами, митними службами, арбітражним судом тощо).

За рівнем достатності обсягу виділяють такі види грошових потоків підприємства:

- надлишковий грошовий потік. Це такий грошовий потік, коли надходження коштів значно перевищують реальну потребу підприємства в їх цілеспрямованому витрачанні;

- дефіцитний грошовий потік. Це такий грошовий потік, коли надходження коштів істотно нижчі за реальні потреби підприємства в їх цілеспрямованому витрачанні.

За рівнем збалансованості обсягів взаємопов'язаних грошових потоків розрізняють два їх види:

- збалансований грошовий потік. Він характеризує такий вид сукупного грошового потоку з окремої господарської операції, структурного підрозділу (центру відповідальності) або по підприємству в цілому, за яким забезпечено збалансованість між обсягами позитивного і від'ємного їх видів (з урахуванням передбаченого приросту запасу грошових коштів);

- незбалансований грошовий потік. Він характеризує такий вид сукупного грошового потоку з окремої господарської операції, структурного підрозділу (центру відповідальності) або по підприємству в цілому, за яким розглянутий вище передбачений балансовий зв'язок не забезпечується.

За періодом часу виділяють два основних види грошового потоку:

- короткостроковий грошовий потік. Він характеризує такий грошовий потік, за яким період від початку грошових надходжень або виплат до повного їх завершення не перевищує одного року;

- довгостроковий грошовий потік. Він характеризує такий грошовий потік, за яким період від початку грошових надходжень або виплат до повного їх завершення перевищує один рік.

За формами використання грошових коштів розрізняють наступні види грошового потоку:

- готівковий грошовий потік. Він характеризує ту частину сукупного грошового потоку підприємства, яка обслуговується безпосередньо готівкою (банкнотами, білетами державної скарбниці, розмінною монетою);

- безготівковий грошовий потік. Він характеризує ту частину сукупного грошового потоку підприємства, яка обслуговується різноманітними кредитними та депозитними інструментами фінансового ринку (чеками, кредитними картками, акредитивами, векселями, банківськими депозитами тощо).

За видом використовуваної валюти виділяють такі грошові потоки підприємства:

- грошовий потік у національній валюті. Він характеризує грошовий потік, який обслуговується грошима, емітованими відповідними державними органами даної країни;

- грошовий потік у іноземній валюті.. Він характеризує грошовий потік, який обслуговується валютою інших країн. На підприємстві такий грошовий

потік пов'язаний, як правило, зі здійсненням зовнішньоекономічних господарських операцій.

За значенням для формування кінцевих результатів господарської діяльності розрізняють два види грошових потоків підприємства:

- пріоритетний грошовий потік. Це вид грошового потоку з окремих господарських операцій або видів діяльності, який генерує високий рівень формування чистого грошового потоку (або чистого прибутку);

- другорядний грошовий потік. Це такий вид грошового потоку, який через свою функціональну спрямованість або незначний обсяг не справляє істотного впливу на формування кінцевих результатів господарської діяльності.

За передбачуваністю виникнення виділяють наступні види грошових потоків:

- повністю передбачуваний грошовий потік. Це такий вид грошового потоку, обсяг і час здійснення якого можуть бути повністю детерміновані наперед;

- недостатньо передбачуваний грошовий потік. Це такий вид грошового потоку, обсяг і час здійснення якого не можуть бути повністю детерміновані наперед у зв'язку з можливими змінами чинників зовнішнього середовища;

- непередбачуваний грошовий потік. Цей вид грошового потоку пов'язаний із надзвичайними подіями в процесі здійснення підприємством операційної, інвестиційної або фінансової діяльності, а також окремими, не планованими наперед, операціями (наприклад, сплата або отримання штрафних санкцій).

За можливістю регулювання у процесі управління виділяють:

- грошовий потік, що піддається регулюванню. Це такий вид грошового потоку, який може бути змінено в часі або за обсягом (за умови доцільності такої зміни в ході господарської діяльності). Прикладом такого виду грошового потоку є продаж продукції підприємства в кредит, емісія акцій чи облігацій та ін.;

- грошовий потік, що не піддається регулюванню. Це такий вид детермінованого грошового потоку, який не може бути змінено в часі або за обсягом менеджерами підприємства без негативних наслідків для кінцевих результатів його господарської діяльності. Прикладом такого виду грошового потоку є податкові платежі підприємства, платежі з обслуговування та повернення його боргу (якщо кредиторами не здійснена його реструктуризація) та ін.

За можливістю забезпечення платоспроможності розрізняють два види грошових потоків підприємства:

- ліквідний грошовий потік. Це такий вид грошового потоку підприємства, за яким співвідношення позитивного та від'ємного його видів дорівнює або перевищує одиницю в кожному інтервалі зазначеного періоду часу;

- неліквідний грошовий потік. Це такий вид грошового потоку підприємства, за яким співвідношення позитивного та від'ємного його видів менше за одиницю в окремих інтервалах зазначеного періоду часу (й по періоду в цілому).

За законністю здійснення виділяють такі види грошового потоку підприємства:

- легальний грошовий потік. Він характеризує надходження та виплати коштів, які повністю відповідають чинним у країні правовим нормам;

- тіньовий грошовий потік. Він характеризує надходження та виплати коштів, здійснювані з порушеннями чинних у країні правових норм і пов'язані з ухиленням від оподаткування.

За методом оцінки в часі виділяють наступні види грошового потоку:

- теперішній грошовий потік. Він характеризує грошовий потік підприємства як єдину порівняльну його величину, приведену за вартістю до теперішнього моменту часу;

- майбутній грошовий потік. Він характеризує грошовий потік підприємства як єдину порівняльну його величину, приведену за вартістю до конкретного майбутнього моменту часу.

За безперервністю формування в певному періоді розрізняють такі види грошових потоків підприємства:

- регулярний грошовий потік. Це потік надходження або витрати коштів за окремими господарськими операціями (грошовими потоками одного виду), який у певному періоді часу здійснюється постійно за окремими інтервалами цього періоду;

- дискретний (нерегулярний) грошовий потік. Він характеризує надходження або витрати коштів, пов'язані зі здійсненням одиничних господарських операцій підприємства в певному періоді часу.

За стабільністю часових інтервалів формування регулярні грошові потоки характеризуються такими видами:

- регулярний грошовий потік із рівномірними часовими інтервалами в рамках певного періоду;

- регулярний грошовий потік із нерівномірними часовими інтервалами в рамках певного періоду.

Незважаючи на розглянуті методичні підходи щодо виокремлення класифікаційних ознак і видів грошових потоків, залишаються поза увагою важливі їх характеристики, які необхідні у процесі проведення аналізу, прогнозування, планування грошових потоків та формування інформації про них для системи управління цими потоками. З метою побудови системи управління грошовими потоками пропонуємо доповнити чинну базу класифікації грошових потоків введенням таких класифікаційних ознак та видів, а саме: грошового потоку в формуванні прибутку (якісний грошовий потік, неякісний грошовий потік); рівень синхронності грошового потоку (синхронний грошовий потік, несинхронний грошовий потік); умови розрахунків (грошовий потік у результаті попередньої оплати, грошовий потік у результаті післяоплати,

грошовий потік у результаті часткової оплати, грошовий потік у результаті порушення умов розрахунків); види готової продукції, товарів, послуг (грошовий потік за видами готової продукції, грошовий потік за видами товарів, грошовий потік за виконанням послуг); рівень впливу на прийняття рішень (релевантний грошовий потік, нерелевантний грошовий потік); рівень планування грошових потоків (планований грошовий потік, фактичний грошовий потік, грошовий потік, що відображає відхилення між плановими і фактичними показниками). Це допоможе розширити спектр інформації про грошові потоки для системи управління ними.

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що грошові потоки пов'язані із функціонуванням грошей, виконують функцію інструменту взаєморозрахунку із суб'єктами фінансових відносин, впливають на рух активів і капіталу підприємства й характеризуються певним розміром, напрямом та часом. Формування грошових потоків на підприємстві характеризується різним рівнем їх значущості для забезпечення стабільності фінансово-господарської діяльності підприємства у короткостроковому та довгострокових періодах.

1.3. Сучасні інформаційні технології обліку грошових коштів підприємства

Розвиток продуктивних сил суспільства і виробничих відносин зумовлює вдосконалення та розширення наукових досліджень, створення та впровадження прогресивних інформаційних технологій, які особливо швидкими темпами поширюються у різних видах економічної діяльності. Суть цих технологій полягає у застосуванні прогресивних засобів і методів обробки даних, створенні цілісних технологічних систем, спрямованих на передавання, збирання та відображення інформаційного продукту. Нові інформаційні технології характеризуються витісненням ручних процедур у інформаційному забезпеченні управлінської діяльності, насамперед на рівні мікроекономіки, де основою

інформаційної системи управління господарською діяльністю є бухгалтерський облік, аналіз і аудит.

До бухгалтерських програм, які використовуються суб'єктом господарювання для проведення аудиту, висувається ряд вимог:

- простота введення проводок до журналу господарських операцій;
- багаторівневий аналітичний облік;
- можливість складання довільних звітів й аналітичних відомостей як за проводками, так і за оборотами по рахунках;
- здійснення ручного й автоматизованого заповнення податкової та фінансової звітності;
- формування бланків довільної форми, алгоритмів розрахунків.

Бухгалтерський облік в ПП «Біоресурссервіс» є автоматизованим і ведеться за допомогою програми «1С: Бухгалтерія 8.3», яка має істотні переваги:

- «1С: Бухгалтерія 8.3» полегшує роботу бухгалтера, автоматизуючи самі трудомісткі і рутинні процеси;
- спрощує підготовку бухгалтерської та податковою звітності;
- забезпечує прозорий і зрозумілий облік згідно із законодавством і потребами реального бізнесу.

Відмінності між журнальною і автоматизованою обліковими формами полягають у послідовності виконання операцій і збереження даних. Найбільша кількість помилок в обліку при «паперовій» формі виникає на етапі перенесення даних з одного первинного документа до іншого, а також при складанні різноманітних довідок і звітів. Застосування автоматизованого обліку дозволяє повністю позбутися помилок такого типу.

При автоматизованій формі процес ведення вхідної інформації проводиться тільки один раз і частково контролюється програмним забезпеченням, решта процесів – складання реєстрів, звітності тощо – проводиться автоматично. Тим більше, що програмне забезпечення дозволяє

перевірити повноту, правильність заповнення реєстрів відповідно до нормативних актів, швидко виявити помилку і вказати способи її виправлення.

Таким чином, підвищується достовірність та оперативність інформації. Обліковий працівник заповнює дані в електронну форму первинного документа, відображену на екрані дисплея. Помилкові дані коригуються. Одночасно інформація фіксується на машинному носії, і в разі потреби первинний документ може бути роздрукований у визначеному форматі [43].

Також важливою рисою інформаційної системи обліку є можливість формувати велику кількість звітів, розрахунків, проводити економічний, фінансовий аналіз діяльності підприємства. Вартість і витрачений час на складання зазначених форм незначна, що дає змогу повністю задовольнити інформацією різноманітного характеру управлінський персонал, скласти прогнозні розрахунки для прийняття ефективних рішень.

При формуванні первинних даних по банківських операціях застосовується технологія, аналогічна технології обробки даних як і по касових операціях. При цьому використовується нормативно-довідкова інформація, що дозволяє автоматично формувати постійні дані банківських первинних документів.

Виписки банку є підставою для введення інформації з розрахункових чи валютних рахунків. Обліковий працівник заповнює дані в електронну форму первинного документа, відображену на екрані дисплея. Помилкові дані коригуються.

Одночасно інформація фіксується на машинному носії, а при необхідності первинний документ може бути роздрукований у визначеному форматі [43].

Грошові кошти є обмеженим ресурсом, і успіх підприємства багато в чому визначається здатністю їх раціонально розподіляти і використовувати. Для цього потрібно мати можливість отримати інформацію про їх залишки, джерела, напрями використання .

Розглянемо організацію бухгалтерського обліку на ділянці обліку руху коштів і розрахунків в конфігурації «1С: Бухгалтерія 8.3».

У довіднику «Рахунки нашої фірми» зберігають інформацію про всі банківські рахунки і каси організації. Довідник використовують як для редагування документів, так і для аналітичного обліку на рахунках бухгалтерського обліку 30 «Каса» і 31 «Рахунки в банках» [73].

Дворівнева реалізація довідника дає змогу створити в ньому групи для розрахункових банківських рахунків у гривнях, банківських рахунків у валюті і готівкових рахунків. Для банківських рахунків у гривнях і валюті потрібно задати прапорець «Безготівковий рахунок», а також банківські реквізити [73].

Господарські операції, пов'язані з банком і розрахунковими рахунками, в «1С: Бухгалтерія 8.3» подані документами, зібраними в меню «Головне меню» – «Банк і каса».

У конфігурації порядок реєстрації надходження і списання коштів, операції реєструються під час проведення документів «Платіжне доручення вхідне», «Платіжне доручення вихідне» (а також «Платіжний ордер вхідний», «Платіжний ордер вихідний»). У конфігурації «Банківська виписка» є обробкою, що збирає всі форми, які належать до конкретного банківського рахунка.

У конфігурації платіжне доручення від платіжного ордера відрізняється тим, що останній не має друкованої форми, ним оформляють платежі, що здійснюються банком згідно з наявними договорами тощо, послуги, розрахунково-касове обслуговування та інше.

Платіж оформляється в два етапи. На першому оформляється сам документ на оплату податку. Вводимо новий документ «Платіжне доручення» і програма автоматично підставляє номер документа і дату, основний розрахунковий рахунок, обчислює новий номер платіжного доручення для цього рахунка.

Екранна форма документа змінюється залежно від вибраної операції. Якщо платіж належить до розрахунків з контрагентами, з'являється таблична частина, в якій вказується замовлення, що оплачується, ПДВ, вид податкової діяльності і

т.д. Оскільки сплачується податок, вибираємо казначейський рахунок, на який він надходить. Аналогічно створюється платіжне доручення в іноземних валютах, яке наведено в додатку Л.

Для зручності заповнення призначення платежу можна скористатися кнопкою «Заповнити». При цьому автоматично підставляється інформація, введена при заповненні до форми рахунка з короткою назвою «Податок на прибуток», – бюджетний код платежу і зміст, який підставлятиметься у платіжне доручення. Кодовий рядок для бюджетного платежу буде виведений на закладці «Друк». Залишиться доповнити її відповідно до вимог банку і одержувача [73].

Кнопка «Друк» дозволяє сформувати і роздрукувати у потрібній кількості примірників форму платіжного доручення. Кнопка «Записати» потрібна для збереження в базі неоплачених документів, прапорець «Оплачено» ставиться після отримання із банку виписки, що підтверджує проходження платежу. Дати формування доручення та його оплати можуть відрізнятись. Документ можна заповнити, скориставшись механізмом «введення на підставі» за документами «Надходження товарів і послуг», «Надходження додаткових витрат», «Звіт комітента про продажі», «Повернення товарів від покупця».

Аналогічно заповнюються вхідні платіжні доручення. В екранній формі цих документів ставиться вхідний номер вихідних документів і дата (заповнюються за випискою банку). Крім того, вхідні платіжні доручення можна заповнити на підставі документів «Рахунок на оплату покупцеві», «Звіт комісіонера», «Реалізація товарів і послуг» і т.д.

Факт руху грошей по розрахунковому рахунку в типовій конфігурації відображається документом «Банківська виписка». При внесенні змін у конфігурацію цього документа, можна здійснювати контроль за оплатою оформлених замовлень. Для цього в документі «Банківська виписка» створюється додатковий стовпчик, у якій поруч із замовником готової продукції підприємства відображається номер замовлення, по якому пройшла оплата.

Після отримання з банку виписки за розрахунковим рахунком за день платежі реєструють у програмі. Для групової реєстрації відомостей використовується обробка «Виписка банку», що вводиться датою паперового документа.

Документ вводиться для кожного розрахункового рахунку окремо. Кожен рядок табличної частини відповідає одному платіжному дорученню. За допомогою кнопки «Заповнити» у виписку підставляються платіжні доручення за вказану дату. А наявні несплачені, ті, що сплачені за даними виписки, зазначаються прапорцем. Сюди ж додають документи, проведені згідно з випискою (паперовим документом), відомості про які ще не реєструвалися в базі. Виписку проводять. Всі платіжні доручення отримують статус «Оплачено». Сформовані проведення пов'язуються лише зі своїм документом «Платіжне доручення». Документ також використовується для перевірки раніше зареєстрованих виписок [73].

Для ведення обліку операцій купівлі іноземної валюти використовується документ «Купівля валюти», який містить інформацію про суму придбанної валюти, суму витрачених коштів в національній валюті, курси валюти, суму витрат, пов'язаних з придбанням валюти, суму обов'язкових платежів, пов'язаних з операцією придбання валюти. Документ не має друкованої форми, формує проведення, пов'язані з одержанням валюти за рахунок коштів в національній валюті, попередньо переведених на спеціальний рахунок.

Для ведення обліку операцій продажу іноземної валюти використовується документ «Продаж валюти», який містить інформацію про суму проданої валюти, суму одержаних коштів в національній валюті, курси валюти, суму витрат і суму обов'язкових платежів, пов'язаних з продажем валюти. Документ не має друкованої форми, формує проведення, пов'язані з одержанням коштів в національній валюті за рахунок валютних коштів, попередньо переведених на спеціальний рахунок [73].

Особливістю відображення в обліку операцій з купівлі-продажу іноземної валюти є необхідність попереднього списання коштів на спеціальний рахунок з використанням документа «Банківська виписка».

Для переоцінки валютних активів підприємства використовується документ «Переоцінка валюти», який має регламентний характер, не має друкованої форми, може бути проведений на дату виконання переоцінки валютних активів підприємства, формує проведення за автоматично розрахованими сумами курсових різниць по кожному об'єкту валютних активів. Проведення відображаються за сумами в національній валюті по рахунках обліку валютних активів підприємства, його доходів та витрат.

Перед реєстрацією даного документа слід внести інформацію про поточний курс всіх іноземних валют, за якими на підприємстві є валютні активи, до довідника «Валюти». При веденні обліку операцій в іноземній валюті слід постійно контролювати зміст періодичного реквізиту «Курс» довідника «Валюти», оскільки явно поточний курс іноземної валюти в більшості документів не зазначається [72].

Бухгалтерський облік ведеться на рахунках 3-го класу «Кошти, розрахунки та інші активи». Для обліку безготівкових коштів у національній валюті та їх руху використовуються субрахунки 311 «Поточні рахунки в національній валюті» та 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті».

Це активні бухгалтерські рахунки, у дебеті яких відображують будь-які надходження грошей на розрахунковий рахунок, а у кредиті – перерахування і виплати готівки з розрахункового рахунку. Дебетове сальдо відображує залишок грошових коштів на розрахунковому рахунку на даний момент часу. Кредитового сальдо по рахунку 311, як і по будь-якому активному рахунку, бути не може.

Операції по рахунку 311 «Поточні рахунки в національній валюті» відображують на підставі перевірених виписок банку і грошових документів, прикладених до них. Якщо в виписках банку виявляються операції, помилково

проведені по розрахунковому рахунку підприємства, то вони відображаються на рахунку 311 відповідно у дебеті або кредиті в кореспонденції з рахунком 374 «Розрахунки за претензіями».

Про помилки письмово сповіщають установу банку і вимагають їх виправлення. Помилки, допущені в операціях по розрахунковому або інших рахунках в банку, необхідно вчасно виявити і слідкувати за їх обов'язковим і точним виправленням установою банку. Не виявленні або не виправлені помилки тягнуть за собою збитки підприємств.

На рахунку 311 «Поточні рахунки в національній валюті» залишок на кожний даний момент часу має відповідати залишку грошей, зафіксованому у виписці банку по розрахунковому рахунку підприємства.

Періодично (як правило кожного дня) банк видає власникам рахунків виписки з рахунку з копіями розрахункових документів. Виписка обов'язково подається на перше число кожного місяця. Вона перевіряється підприємством з точки зору відповідності її доданим документам; при цьому встановлюється, чи всі записи належать до підприємств-власників рахунку.

Виписка є основою для записів у реєстрах операцій на розрахунковому рахунку. Записи банку і підприємства мають бути ідентичними, але потрібно урахувати, що рахунок 311 підприємства є активним, а для банку розрахункові рахунки підприємств – є пасивними рахунками. Тому в дебеті у виписці банку буде показана сума коштів, що списана з розрахункового рахунку, а в кредиті – зарахована на нього, відповідно сальдо у виписці буде по кредиту рахунку.

Сальдо розрахункового рахунку завжди повинно бути оданковим як в обліку банку, так і підприємства.

Аналітичний облік на рахунку 311 здійснюється за виписками банку, і тільки за наявності на підприємстві розрахункових субрахунків відкривають окремі аналітичні рахунки для обліку операцій по розрахунковому рахунку і кожному розрахунковому субрахунку. За необхідності деталізація кожного аналітичного рахунку здійснюється за виписками банку.

Так як виписка банку замінює реєстр аналітичного обліку по розрахунковому рахунку, тому вона обов'язково повинна містити дату, номер документу, короткий зміст операції і суми записів по дебету і кредиту, а також залишки коштів на початок і кінець періоду.

Аналітичний облік на цих рахунках організований за допомогою субконто «Банківські рахунки» і «Статті руху грошових коштів».

Інформація про наявність і рух коштів і грошових документів у касах, на розрахункових, поточних та інших рахунках у банках узагальнюється на підставі грошових документів у хронологічному порядку окремо за кожною валютою [73].

Таким чином обліковується рух коштів за різними рахунками підприємства окремо, що забезпечує перше субконто.

Другий аналітичний розріз отримують на підставі субконто «Статті руху грошових коштів». З погляду звітності НП(С)БО 1 «Звіт про рух грошових коштів» передбачає розподілення потоку коштів за видами діяльності – операційною, інвестиційною і фінансовою.

Облік починається зі встановлення відомостей про банківські рахунки своєї організації. Відомості про банківські рахунки знаходяться в меню «Підприємство – Організації». В екранній формі вибраної організації у полі «Основний банківський рахунок» потрібно вказати банківський рахунок, який підставлятиметься в банківські документи за умовчанням. Зі списку можна вибрати і встановити інший рахунок за допомогою кнопки вибору в поле або кнопки «Перейти». До списку можна додати відомості про інші рахунки підприємства (клавішею INS або кнопкою). Відомості про банк, в якому відкрито рахунок, додають із довідника «Банки».

Рахунки контрагентів встановлюються аналогічно. Список контрагентів знаходиться в меню «Основна діяльність – Довідники Контрагенти».

У формі елемента довідника «Контрагент» на закладці «Рахунки і Договори» в розділі «Банківські рахунки» встановлюється необхідна інформація.

Основний банківський рахунок виділяють кнопкою «Основний» в екранній формі. Основний рахунок (підставляється в документи за умовчанням) буде виділений жирним шрифтом [73].

Дані про залишки коштів на рахунках у розрізі окремих грошових документів у хронологічному порядку подає звітна картка рахунка (Аналіз руху коштів). На закладці «Налаштування» можна задати відбір даних щодо конкретного рахунка організації. «Картка рахунку» 31 представлена у додатку М.

Зведені дані про рух коштів за банківськими рахунками подає звіт «Аналіз субконто». Але важливіші дані про джерела і напрями руху коштів можна отримати у разі належної організації другого субконто, аналогічно аналізуючи субконто «Статті руху грошових коштів».

Для забезпечення керівництва підприємства належними обсягами інформації щодо стану розрахунків підприємства та поточної наявності грошових коштів слід скористатися різними звітами:

Стандартні звіти призначені для аналізу бухгалтерських підсумків та руху коштів по рахунках в цілому по підприємству. Зазначені звіти знаходяться в пункті головного меню «Звіти» і поділяються на звіти з бухгалтерського обліку та звіти за податковим обліком.

Найбільш застосовувані звіти цієї групи:

- оборотно-сальдова відомість;
- оборотно-сальдова відомість по рахунку;
- аналіз рахунку;
- картка рахунку;
- шахова відомість;
- звіт по проводках;
- головна книга.

Звіти використовують синтетичні та аналітичні дані бухгалтерського обліку. При формуванні стандартного звіту «1С: Бухгалтерія 8.3» вибирає з

відповідного журналу проводок тільки ті провела, які відносяться до вибраної організації та до вибраного періоду часу.

При відкритті будь-якого стандартного звіту «1С: Бухгалтерія 8.3» підставляє вихідні дані за замовчуванням: вибирається організація, яка встановлена в якості основної (меню «Підприємство» – «Організації»), в якості періоду часу – період часу, останній раз використовувався для формування звіту.

Оборотно-сальдова відомість є одним з найбільш часто використовуваних звітів в бухгалтерській практиці. Звіт «Оборотно-сальдова відомість» формується у вигляді таблиці, по кожному рядку якого виведена інформація, що відноситься до певного рахунку бухгалтерського обліку. Рахунки впорядковані в порядку зростання номерів.

Для кожного рахунку бухгалтерського обліку в таблиці показані суми залишків на початок і на кінець періоду (дебетового і кредитового) та суми оборотів по дебету і кредиту за встановлений період.

Звіт надає користувачеві кілька варіантів розшифровки. Якщо двічі клацнути мишею по рядку із записом рахунки, то «1С: Бухгалтерія 8.3» виведе на екран комп'ютера список для вибору одного з декількох інших звітів, які вона може сформувати для обраного рахунку. Командна панель звіту надає різні можливості для його налаштування.

Зокрема, можна встановити або скасувати висновок субрахунків, субконто, валютних сум (за рахунками, для яких встановлено ознаку ведення валютного обліку), висновок розгорнутого сальдо. Причому ознака виведення розгорнутого сальдо можна встановлювати як для звіту в цілому, так і для окремих рахунків.

Шахова відомість містить табличне представлення оборотів між рахунками за вибраний період часу. Рядки таблиці відповідають дебету рахунків, стовпці – кредиту. У осередку (клітці) сформованого звіту на перетині рахунків дебету і кредиту виводиться оборот між ними за обраний період: оборот з дебету рахунку, зазначеного ліворуч, в кредит рахунку, зазначеного зверху. Якщо двічі клацнути мишею по такій комірці, то «1С: Бухгалтерія 8.3» виведе поверх

сформованого звіту «Шахова відомість» розшифровку – «Звіт по проведеннях», який міститиме проведення з відповідною кореспонденцією рахунків. Для початкового формування даного звіту слід скористатися меню «Звіти» – «Шахова відомість».

Оборотно-сальдова відомість по рахунку показує початкові і кінцеві залишки, а також обороти за період для обраного рахунку. Для рахунків, по яких ведеться аналітичний облік, можна отримати залишки і обороти роздільно по об'єктах аналітичного обліку (субконто). Якщо вибраний рахунок містить субрахунки, то звіт можна сформувати з деталізацією по субрахунках.

У налаштуваннях звіту можна встановити ознаку виведення розгорнутого сальдо для обраного рахунку, у нашому випадку це рахунок 31 «Рахунки в банках». При цьому розгорнуте сальдо розраховується для кожного рівня угруповання і по рахунку в цілому. Якщо ознака виведення розгорнутого сальдо встановлена, то в рядку «Разом розгорнуте» виводиться розгорнуте сальдо по рахунку 31, а в рядку «Разом» – згорнуте сальдо.

По складу виведеної інформації звіт «Оборотно-сальдова відомість по рахунку 31» нагадує фрагмент звіту «Оборотно-сальдова відомість».

Для початкового формування даного звіту можна скористатися меню «Звіти» – «Оборотно-сальдова відомість по рахунку 31». Крім того, звіт «Оборотно-сальдова відомість по рахунку 31» можна сформувати наступною послідовністю дій: заздалегідь сформувати звіт «Оборотно-сальдова відомість», в його формі двічі клацнути мишею на рядку потрібного рахунку і в списку вибрати назву звіту «Оборотно-сальдова відомість по рахунку 31».

Спеціалізовані звіти орієнтовані на відображення інформації за певними розділами (ділянках обліку). Викликають зазначені звіти з тих же пунктів головного меню, де знаходяться відповідні документи («Банк», «Каса», «Купівля», «Продаж»). Наприклад, із коштами – касова книга, визначення поточної суми заборгованості підприємства перед бюджетом та органами соціального страхування – «Зведення відрахувань в фонди».

Регламентованими звітами є «Баланс», «Звіт про рух грошових коштів» та ін. Форми встановлені нормативними правовими актами і дані звіти призначені для зовнішніх користувачів звітної інформації.

Регламентовані звіти викликають з пункту головного меню «Звіти» – «Регламентовані звіти».

Перед побудовою будь-якого звіту по закінченні звітного періоду користувач повинен вказати період розрахунку підсумків. Для цього в пункті головного меню «Операції» обирають команду «Управління підсумками». У діалозі «Управління підсумками» у графі «Встановити по» необхідно вказати останню дату звітного періоду, за який проводиться побудова звітів. Далі в правій нижній частині вікна натискають кнопку «Виконати», потім кнопку «Закрити».

Перед побудовою звітів рекомендується перевірити наявність помилок в інформаційній базі. Спеціальна обробка програми дозволяє виявити наступного роду помилки:

- невідповідність сальдо за рахунком використовуваному типом рахунки по відношенню до балансу;
- некоректне складання бухгалтерської проводки;
- відсутність закриття рахунків, які підлягають такому закриття після закінчення звітного періоду;
- відсутність вказівки кількостей або валютної суми по рахунках з ознакою кількісного і валютного обліку [73].

Для виклику обробки в пункті головного меню «Операції» – «Регламентні операції» – «Аналіз стану бухгалтерського обліку».

При застосуванні загальної системи оподаткування також проводиться порівняльний аналіз даних бухгалтерського та податкового обліку. Це дозволяє виявити постійні та тимчасові різниці, відкладені податкові активи і зобов'язання. У програмі в пункті головного меню «Операції» – «Регламентні операції» – «Зіставлення даних бухгалтерського та податкового обліку» [73].

Незважаючи на значне число стандартних і спеціалізованих звітів, загальні правила побудови та аналізу їх приблизно однакові. Після виклику діалогового вікна побудови звіту бухгалтер задає загальні параметри побудови даного звіту: період побудови; назва організації; рахунок або субрахунок, за якими будують звіт.

Після вказівки загальних параметрів можна задати додаткові параметри, зазвичай відповідають потребам користувача в плані звітної інформації. Завдання додаткових аналізів проводиться натисненням кнопки «Налаштування».

Незалежно від звіту при встановленні додаткових параметрів використовують вкладки: загальне; деталізація; відбір. Після встановлення всіх параметрів, натискають кнопку «Сформувати».

Унікальною властивістю звітів програми «1С: Бухгалтерія 8.3» є деталізація звітів (розшифровка яких даних поточного звіту шляхом побудови додаткових звітів). При цьому додаткові звіти можуть бути також деталізовані. У будь-якому випадку, кінцевим пунктом деталізації є конкретна операція, введена вручну або способом типової операції, або документ.

Для задоволення додаткових інформаційних потреб керівництва підприємства слід використовувати додаткові звіти, розроблені відповідно до потреб керівництва підприємства.

Отже, для отримання результатної (звітної) інформації в інформаційній системі «1С: Бухгалтерія 8.3» використовуються об'єкти, які називаються «Звіти» та «Оброблення».

Назви «Звіти» та «Оброблення» відображують два типи задач, які розв'язуються в системі. До першого типу належать задачі, при розв'язуванні яких формується різноманітна звітність: бухгалтерська, фінансова, податкова, статистична тощо.

До другого – задачі, пов'язані з виконанням різноманітних дій з інформацією (наприклад, вилучення з системи застарілих даних, імпорт

інформації із однієї системи в інші). Характер виконуваних у такому разі дій відображає назву об'єкта. Наприклад, «Оброблення» – це задача, в результаті розв'язування якої інформація, що зберігається в системі, змінюється.

У «1С: Бухгалтерія 8.3» реалізований облік руху безготівкових коштів. Місця зберігання безготівкових коштів підприємства – розрахункові рахунки банках, які відображають в інформаційній базі як елементи списку банківських рахунків підприємства.

Програма «1С: Бухгалтерія 8.3» дозволяє регулярно проводити аналіз та здійснювати контроль за фінансовою інформацією, завдяки прозорості обліку всіх його етапах. У рамках програми реалізовано доступ до інформаційної бази осіб відповідно до їх посадових обов'язків. Використання такої можливості сприяє збереженню комерційної таємниці.

З іншого боку програма завжди актуальна, бо за зміни законодавства і методологію обліку випускаються відновлення конфігурації, які безплатно поширюються серед зареєстрованих користувачів. Режим відновлення дозволяє завантажити нові можливості без втрати запроваджених користувачем даних. «1С: Бухгалтерія 8.3» є готовим рішенням, що дозволяє вести облік без додаткових доопрацювань.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА

2.1 Розробка стратегії і тактики аудиту грошових коштів підприємства

Міжнародні стандарти аудиту (МСА) вимагають, щоб аудиторська перевірка була спланована та проведена з метою одержання достатньої впевненості в тому, що фінансова звітність підприємства не містить суттєвих викривлень внаслідок помилки або шахрайства. Планування аудиту здійснюють відповідно до МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» [46]. Воно передбачає розробку загальної стратегії аудиту і детального плану (тактики) виконання завдання з аудиту. Варто наголосити, що загальна стратегія аудиту повинна розроблятися лише після того, як аудитор дослідить та задокументує систему внутрішнього контролю підприємства і дасть оцінку ризику суттєвих викривлень на рівні фінансових звітів, за класами операцій, залишками на рахунках, визначить з критеріями суттєвості.

Для оцінки ефективності внутрішнього контролю грошових коштів у касі та на рахунках у банку аудитор проводить тестування. Анкети тестів подано у додатках А і Б.

При проведенні перевірки стану внутрішнього контролю аудитор використовує різні аудиторські процедури, в тому числі опитування. Результати опитування відповідальних осіб можуть бути різноманітними: касир може не знати, чи є на підприємстві наказ про проведення раптових інвентаризацій каси, керівник підприємства – про необхідність укладання договору про повну матеріальну відповідальність із касиром. Невідповідність у відповідях на поставлені аудитором запитання також може свідчити про слабкі сторони внутрішнього контролю.

Тестування внутрішнього контролю готівково-розрахункових операцій повинно дати інформацію (або спростувати її) про те, що на підприємстві:

- несумісні обов'язки розподілені;
- касові операції здійснюються у відповідності з чинним законодавством;
- збереження грошових коштів забезпечено належним чином;
- касові операції належним чином контролюються.

Із цією метою аудитор вивчає такі питання:

- наявність на підприємстві налагодженої системи проведення раптових перевірок каси з повним перерахуванням грошової готівки і перевіркою інших цінностей, які знаходяться в касі;
- наявність на підприємстві наказу керівника, який встановлює періодичність перевірок;
- наявність ознак формального проведення перевірок каси: призначення в комісії з проведення перевірок одних і тих самих осіб, відсутність робочих записів ревізійної комісії, що додаються до акта, які свідчать про перерахування банкнот, проведення перевірок каси на звітні дати, коли касир знає про них і заздалегідь готується та ін.;
- надання права підпису прибуткових і видаткових касових ордерів іншим особам, крім головного бухгалтера і керівника підприємства, не відображене в розпорядженнях керівника підприємства;
- формальне проведення перевірок каси при зміні (звільненні) касирів;
- відсутність у штаті касира, коли ці функції покладені на облікового працівника без письмового розпорядження керівника підприємства;
- наявність договорів про повну матеріальну відповідальність із касиром;
- відповідальність за дотримання порядку ведення касових операцій покладається на керівника підприємства, головного бухгалтера і касира [37, С.23].

Згідно з МСА загальна стратегія виконання завдання з аудиту, яка встановлює обсяг, напрям аудиту і терміни його виконання і відображається у

Меморандумі, потім деталізується у розширених планах аудиту, які складають за окремими об'єктами (їх часто називають аудиторськими програмами). Плани – це документи в яких висвітлено всі аудиторські процедури, які необхідно здійснити в ході аудиторської перевірки. Вони мають бути настільки детальним, щоб використовуватись не тільки як інструкція для членів аудиторської групи, а також як засіб контролю правильності виконання роботи.

Програма аудиту готівкових і безготівкових операцій з грошовими коштами представлено у додатках В і Г.

Залежно від оцінки системи внутрішнього контролю, встановленої тестуванням та вивченням актів перевірки ведення операцій із готівкою, аудитор встановлює види і кількість аудиторських контрольних процедур.

При необхідності аудитор може брати участь в інвентаризації готівки в касі. Перевірка проводиться у тих же напрямках, що й контроль за дотриманням порядку ведення операцій із готівкою контролюючими органами.

Щоб спланувати аудиторську перевірку аудитор повинен мати загальне розуміння тих нормативно-правових актів і нормативних вимог, які стосуються суб'єкта господарювання, а також отримати загальне уявлення про відповідність суб'єкта господарювання цим вимогам. Кожен суб'єкт господарювання зобов'язаний функціонувати винятково у межах чинного правового поля.

Нормативно-правова база господарюючих суб'єктів включає нормативно-правові акти, що стосуються як ведення фінансового обліку, підготовки звітності, так його бізнесу загалом.

Важливість цього питання в контексті перевірки фінансової звітності зумовлена тим, що положення деяких законодавчих або підзаконних актів безпосередньо впливають на фінансову звітність, оскільки вони визначають порядок її підготовки, розкриття в ній інформації, подання (наприклад, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», МСФЗ, МСБО, МСФЗ, НП(С)БО 1, П(С)БО, різноманітні положення та інструкції у сфері бухгалтерського обліку розпорядження керівництва клієнта – Положення

про плату праці; Положення про преміювання, наказ про облікову політику тощо).

Інші законодавчі та підзаконні акти справляють опосередкований вплив на фінансову звітність і регламентують загалом ведення бізнесу суб'єкта господарювання. Галузеві нормативні актами можуть справляти прямий і опосередкований вплив на фінансову звітність, наприклад визначають склад витрат робіт та послуг.

Недотримання вимог законодавчих і нормативних актів може призвести до штрафних санкцій, судових позовів або інших наслідків для суб'єкта господарювання, які можуть суттєво впливати на фінансову звітність, або ж у майбутньому може стати причиною припинення діяльності або вплинути на дотримання принципу неперервності при формування фінансової звітності.

Особливістю проведення аудиторських процедур є те, що вони проводять вибірково з метою встановлення суттєвих відхилень, які впливають на достовірність та об'єктивність звітних даних. Суцільна перевірка проводиться на замовлення клієнта або при дуже низькій оцінці системи внутрішнього контролю.

Аудитор самостійно встановлює вибірку документів для перевірки, керуючись МСА 530 «Аудиторська вибірка та інші процедури вибіркової перевірки» [46].

Джерелами інформації аудиту грошових коштів є [37]:

- вимоги нормативних документів з обліку грошових коштів на рахунку в банку наведені вище;
- виписки банку за відповідний період;
- первинні розрахункові документи та прикладені до них документи;
- регістри синтетичного та аналітичного обліку;
- головна книга;
- звітність – «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» ф. № 1, «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» ф. № 3 або «Звіт про рух грошових

коштів (за непрямим методом)» ф. № 3-н, «Примітки до річної фінансової звітності» ф. № 5 у розділі VI «Грошові кошти»;

- відповіді на запити аудитора;
- договори (угоди) з банками про відкриття рахунків;
- первинні і накопичувальні документи з обліку грошових коштів (прибутковий касовий ордер (КО–1), видатковий касовий ордер (КО–2), журнал реєстрації прибуткових і видаткових касових документів (КО–3), касова книга (КО–4), грошовий чек, об’ява на внесення готівки, фіскальний касовий чек на товари (послуги), фіскальний касовий чек видачі коштів, розрахункова квитанція, платіжна відомість, розрахунково-платіжна відомість, платіжне доручення, виписка з банку, інші документи, передбачені наказом про облікову політику підприємства);
- розрахунок залишку ліміту готівки в касі;
- аудиторський висновок попередньої перевірки та інша документація, що узагальнює результати контролю;
- відповіді на запити аудитора.

2.2 Аудит операцій з грошовими коштами підприємства

Більшість операцій, що здійснюються на підприємстві, пов’язані з рухом грошових коштів, проведенням розрахунків між підприємствами. Особливо це стосується готівки, яка має здатність швидко обертатись, у зв’язку з чим ступінь ризику розкрадань є дуже високим. Тому аудит операцій з рухом коштів, інших активів та стану розрахунків є дуже важливими.

Згідно МСА 200 «Мета та загальні принципи аудиторської перевірки фінансових звітів», метою аудиту є встановлення об’єктивної істини щодо достовірності, об’єктивності, правдивості й законності відображення в бухгалтерському обліку й фінансовій звітності господарських операцій і донесення цієї істини через аудиторський висновок до користувачів інформації [46].

Метою аудиту операцій з коштами та стану розрахунків є встановлення достовірності даних відносно наявності та руху грошових коштів, повноти і своєчасності відображення інформації в зведених документах та облікових регістрах, правильності ведення обліку грошових коштів і розрахунків у відповідності до прийнятої облікової політики, достовірності відображення залишків у звітності господарюючого суб'єкта [37]. При проведенні аудиту операцій з грошовими коштами, зазвичай, виконуються такі завдання [70]:

- перевірка стану збереження готівки в касі;
- дотримання правил обліку грошових коштів та їх витрачання;
- вивчення законності і доцільності проведення операцій з грошовими коштами та грошовими документами;
- своєчасності і повноти оприбуткування та витрачання грошових коштів;
- перевірка законності відкриття підприємством рахунків у банку, своєчасності одержання і обробки виписок банку по всіх відкритих рахунках; стану грошових коштів на рахунках на день аудиту за даними виписок банку і за балансом підприємства; чи не допускались зловживання при проведенні розрахунків через банк з метою привласнення коштів;
- перевірка правильності документального оформлення операцій з коштами, розрахунками та іншими активами та відображення цих операцій в обліку і звітності;
- оцінка стану синтетичного та аналітичного обліку коштів;
- перевірка дотримання підприємством податкового законодавства по операціях, пов'язаних із рухом грошових коштів розрахунками з різними дебіторами.

Порядок проведення аудиту розрахунково-касових операцій показано на рис. 2.1.

При здійсненні аудиту касових операцій аудитору необхідно [70]:

– дати оцінку стану внутрішнього контролю за рухом і збереженням грошових коштів та інших цінностей у касі підприємства;

– залежно від оцінки стану внутрішнього контролю встановити метод організації аудиту: суцільний, вибірковий чи комбінований та встановити необхідність проведення фактичного контролю;

- перевірити за обраним методом: забезпечення умов зберігання готівки та інших цінностей у касі при надходженні їх із банку і при здаванні їх у банку; забезпечення порядку збереження чекових книжок; забезпечення контролю за випискою чеків і отримання за ними грошей; дотримання порядку документального надходження грошей у касу і їх видачі; своєчасність оприбуткування готівкових грошей; дотримання ліміту готівки в касі й умов її видачі під звіт на операційні та інші потреби; стан обліку касових операцій; застосування реєстраторів розрахункових операцій.

Здійснюючи аудит касових операцій, аудитор повинен розглянути загальні питання організації роботи каси на підприємстві:

- інтенсивність касових операцій;
- основні напрямки касових надходжень і видатків;
- кваліфікація і практичний досвід працівників, які забезпечують роботу каси на підприємстві;
- наявність договорів з касирами про повну матеріальну відповідальність.

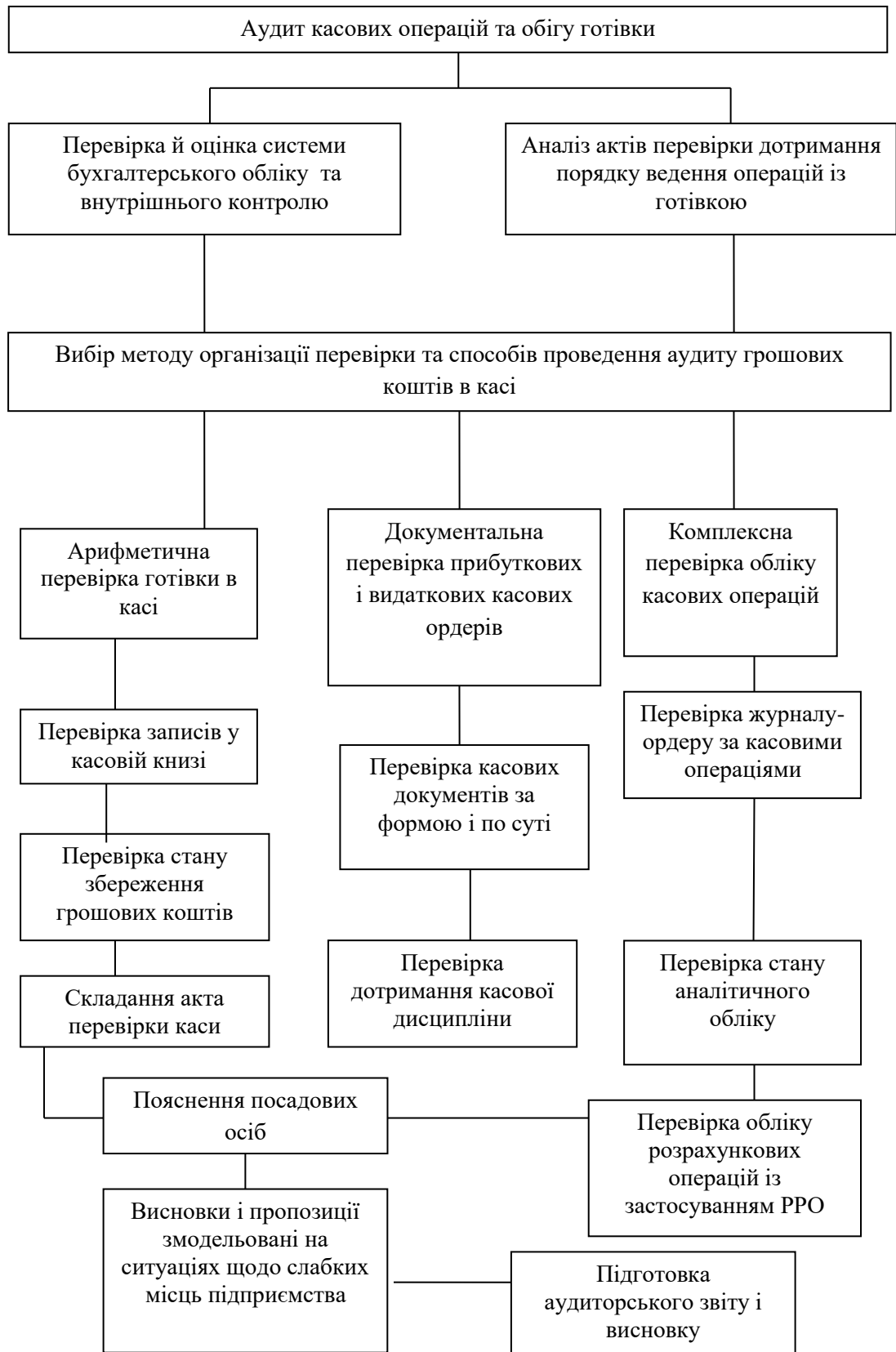

Рис. 2.1. Порядок проведення аудиту розрахунково-касових операцій

Касир несе повну матеріальну відповідальність за збереження всіх прийнятих ним цінностей та за всяку втрату, яка причинена підприємстві як в результаті навмисних дій, так і в результаті недбайливого чи недобросовісного відношення до своїх зобов'язань. Тому після видання наказу(розпорядження) про призначення касира, керівник підприємства зобов'язаний ознайомити касира з Положенням про ведення касових операцій та укласти договір про його повну індивідуальну матеріальну відповідальність за:

- забезпеченість обліку касових операцій електронно-обчислювальною технікою;
- обладнання приміщення каси на підприємстві.

Для забезпечення надійності збереження готівки, у відповідності з Положенням про ведення касових операцій в національній валюті в Україні [63] каса повинна бути ізольована від інших приміщень, обладнана спеціальним віконцем для проведення операцій з клієнтами і співробітниками, мати сейф чи металічну шафу, охоронно-пожежну сигналізацію, яка відповідає вимогам діючого стандарту.

Ретельне вивчення зазначених питань дасть змогу аудиторі скласти думку про стан касових операцій на підприємстві, визначити вузькі місця в організації їх обліку і можливі напрямки порушень і помилок.

Розпочинати перевірку касових операцій аудитор може з проведення раптової інвентаризації каси з повним поаркушним перерахунком усіх грошей та інших цінностей, що знаходяться у касі підприємства. Це допомагає виявити нестачу, надлишок чи інші зловживання. Допочатку перевірки наявність грошових коштів і інших цінностей касир повинен скласти касовий звіт. У нього включаються всі прибуткові і видаткові касові документи, які знаходяться в касі. Касиру також пропонують написати розписку про те, що до початку інвентаризації всі прибуткові і видаткові касові документи на грошові кошти включені в звіт і передані бухгалтерії, всі грошові кошти, які надійшли в касу оприбутковані, а витрачені – видані та списані в затрати. Це необхідно для

попередження заяв касира після перевірки каси про наявність у нього документів, які не включені в останній касовий звіт. Після перевірки грошей та інших цінностей в касі, складається акт інвентаризації каси та обов'язково результати фіксуються в робочих документах аудитора.

Деякі аудиторів не проводять інвентаризацію касової готівки та інших цінностей, які знаходяться в касі, вважаючи цю процедуру не обов'язковою. При цьому він може користуватися результатами внутрішнього контролю, якщо перевірені ним акти інвентаризації наявності грошових коштів не викликають недовіри.

Важливим напрямком аудиту є перевірка правильності заповнення касових документів та організації порядку ведення касових операцій. Під час перевірок з'ясовується наявність у підприємства касової книги, а також правильність її оформлення. Крім того, перевіряється правильність ведення касової книги, оформлення в ній касових операцій із приймання і видачі готівкових коштів (у тому числі за строками), відповідність зазначених у ній сум про прийняту до каси або видану з каси готівку даним прибуткових і видаткових касових ордерів, своєчасність записів касира згідно із зазначеними в касовій книзі касовими документами, наявність підпису бухгалтера, який перевіряв записи в касовій книзі за кількістю отриманих ним касових ордерів, правильність підрахунку в касовій книзі фактичних залишків готівки в касі на кінець дня тощо.

Перевіряється також правильність заповнення всіх реквізитів прибуткових і видаткових касових ордерів та платіжних (розрахунково-платіжних) відомостей. Неприпустимі будь-які виправлення, закреслювання і т. ін, також перевіряється проставлення потрібних дат, номерів сум, підстав для їх виписки, наявність підписів службових осіб і одержувачів коштів, підписів про отримання готівки тощо.

Прибуткові касові ордери і видаткові касові ордери мають бути заповнені таким чином, щоб забезпечувалося збереження цих записів протягом терміну зберігання документів. У ході перевірки встановлюється наявність у

підприємства журналу реєстрації прибуткових і видаткових касових ордерів та книги обліку прийнятих та виданих касиром грошей і правильність їх ведення, а також правильність відображення в касових документах номерів кореспондуючих рахунків, відповідність між кореспонденцією рахунків, внесених до касової книги та проставлених у касових ордерах, наявність потрібних виправдувальних документів, що додаються до касових ордерів (заяви, накладні, рахунки, довідки, тощо), і відміток про їх погашення.

У касових документах, які викликають сумніви щодо їх справжності, перевіряється достовірність підписів одержувачів коштів і службових осіб, які дають пояснення щодо цього. При виявленні неправильно оформлених документів аудитор складає відомість виявлення неправильно оформлених касових документів. Перевіряючи касові операції, необхідно встановити їх законність, достовірність і господарську цілеспрямованість. При цьому старанно аналізуються повнота та своєчасність оприбуткування грошей в касу.

Грошові кошти надходять у касу підприємства з розрахункового рахунку, який відкритий в установі банків; за реалізовану продукцію (роботи, послуги); невикористані підзвітні суми. Повноту та своєчасність оприбуткування грошей в касу, отриманих з рахунків підприємства в банку, встановлюється шляхом зустрічної та взаємної перевірки даних виписок банку з розрахункових рахунків підприємства, корінці чекових книжок, прибуткових касових ордерів та записів в касовій книзі.

При вивченні грошових операцій аудитору необхідно запросити із відповідного відділення банку довідку про видані чекові книжки за весь аналізований період. Необхідно врахувати, що чекові книжки, корінці використаних чеків, а також невикористанні чеки повинні зберігатися у головного бухгалтера. Зіпсовані чеки з надписом «Анульовані» слід зберігати підклеєними до корінців чеків. Забороняється довіряти зберігання чекових книжок іншій особі, зокрема касиру, який отримує по чекам готівку з банку, а також підписувати незаповнені чеки.

Під час перевірки повного і своєчасного оприбуткування коштів, що надійшли до каси підприємства від здійснення господарської діяльності, записи в касовій книзі звіряються за сумами та строками з даними відповідних прибуткових касових ордерів (із залученням у разі потреби таких виправдувальних документів, як товарних і касових чеків, розрахункових квитанцій, квитанцій до прибуткових касових ордерів, рахунків-фактур, товарно-транспортних і податкових накладних тощо).

Старанній перевірці підлягають операції по оприбуткуванню виручки від реалізації продукції і наданих послуг за готівку, адже за даними операціям частіше всього зустрічаються зловживання, пов'язані з повним чи частковим не оприбуткуванням грошей, які надійшли в касу грошей.

Крім вищеназваних методів перевірки, для контролю за повним і своєчасним оприбуткуванням готівки конкретним підприємством, аудитор може застосовувати відповідні зустрічні перевірки, що здійснюються безпосередньо на підприємствах-покупцях (замовниках), які сплатили готівкові кошти, шляхом залучення відповідних первинних документів та взаємного звірення касових документів отримувачів готівки з даними покупців. Під час перевірок аудитор має брати до уваги, що за наявності в касі підприємства готівки яка не підтверджена прибутковими касовими ордерами, вона вважається не оприбуткованою у касі та зараховується у дохід підприємства.

У процесі перевірки аудитор перевіряє додержання підприємством встановленого ліміту залишку готівки в касі. Ліміт каси встановлюється підприємством, які мають поточні рахунки в установах банків і здійснюють операції з готівкою. Такі підприємства можуть зберігати у своїй касі готівку на кінець дня в межах затвердженого ліміту каси. Порядок встановлення підприємствам ліміту каси, порядку і строків здавання готівкової виручки регулюється Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене Постановою НБУ від 29.12.2017 № 148 [63].

Для визначення понадлімітних залишків готівки в касі порівнюються записи про фактичні її залишки в касу за касовою книгою з установленим підприємству лімітом каси за кожний день незалежно від того, здійснювалися в цей день касові обороти (надходження і витрати готівки) чи ні.

Зіставлення даних первинних, аналітичних і синтетичних облікових документів з даними, відображеними у звітності підприємства аудитор здійснює з метою встановлення їх відповідності. В разі виявлення аудитором порушень законодавства і інших документів, регламентуючим господарсько-фінансову діяльність і стан бухгалтерського обліку аудитор визначає рівень їх суттєвості, що впливає на модифікацію думки.

При аудиторській перевірці слід враховувати можливі типові порушення при веденні операцій з готівкою. Основні положення – зловживання, розкрадання, помилки в обліку касових операцій можуть бути кваліфіковані такі чином:

1. Пряме розкрадання грошових коштів:

- нічим не приховане;
- приховане неоформленими документами і розписками.

2. Не оприбуткування і привласнення грошових сум, що не надійшли:

- із банку;
- від різних фізичних і юридичних осіб за прибутковими ордерами;
- від різних юридичних осіб за домовленістю.

3. Надлишкове списання грошей по касі:

- повторне використання одних і тих самих документів;
- неправильний підрахунок підсумків у касових документах і звітах;
- списання сум без підстави чи за фальсифікованими документами;
- підробка в законно оформлених документах із збільшенням суми списання.

4. Привласнення сум, законно нарахованих різним особам і організаціям:

- привласнення депонованої заробітної плати і коштів, нарахованих на інших підставах;

- привласнення сум, які належать іншим підприємствам.

5. Розрахунки сумами готівкових грошових коштів, які перевищують граничну величину:

- з іншими юридичними особами і підприємцями, що діють без утворення юридичної особи;

- які надходять у касу підприємства, що перевіряється.

6. Розрахунки з населенням готівкою за готову продукцію, товари, виконані роботи і надані послуги:

- без застосування реєстраторів розрахункових операцій;

- без реєстрації реєстраторів розрахункових операцій у фіскальній службі.

7. Перевищення ліміту готівки каси на кінець місяця.

8. Несвоєчасні звіти підзвітних осіб за використані грошові кошти [63].

Розрахунки між підприємствами незалежно від форми власності здійснюються шляхом безготівкових перерахувань через комерційні банки і регулюються спеціальними правилами. Для здійснення безготівкових грошових розрахунків суб'єкти господарювання відкривають рахунки в банках у національній та іноземній валюті.

Метою перевірки банківських операцій є встановлення:

- кількості відкритих і використаних у розрахунках рахунків, законності здійснення операцій за кожним із них;

- своєчасності, законності, достовірності й доцільності відображених на рахунках у банках здійснених операцій щодо надходження та списання грошових коштів;

- обґрунтованості отримання й використання кредитів і позик, своєчасності їх погашення;

- дотримання стану платіжно-розрахункової дисципліни щодо укладених договорів та ін.

Основними завданнями аудиту грошових коштів на рахунках в банку є [37]:

– контроль за дотриманням чинного законодавства, що регулює облік грошових коштів на рахунках у банку;

– перевірка правильності документального оформлення банківських операцій, дослідження первинних документів з погляду правильності їх оформлення, достовірності, доцільності і законності операцій, відображених у них.

Важливим напрямком аудиту є перевірка повноти і своєчасності оприбуткування грошових коштів, що надійшли до банку, перерахування податків до бюджету та інших обов'язкових платежів до позабюджетних фондів.

Неправильне бухгалтерське відображення операцій на поточному рахунку в національній валюті, а також віднесення одержаних грошей з цього рахунку на інші рахунки дає змогу приховувати отримані гроші. Наведені платежі списуються на витрати замість віднесення їх на матеріально відповідальних або інших осіб. Насамперед слід перевіряти правильність підрахунку готівки, що надійшла з банку.

Аудитор встановлює підтвердження кожної операції, яка відображена у виписці з особового рахунку в банку, первинними документами. Така взаємоперевірка має поєднуватися з контролем за банківськими документами сутності проведених операцій. У процесі перевірки аудитор звертає особливу увагу на правильність оформлення первинних документів, відповідальність назви платежу фактично проведеної господарській операції, а також на додатки до первинних документів та договори, положення тощо.

Привласнення готівки, одержаної в банку шляхом фальсифікації виписок, розкриваються перевіркою істинності виписок безпосередньо у банку. Крім того, звіряються записи на поточних рахунках у національній валюті на субрахунку

311 «Поточні рахунки в національній валюті» з корінцями чекової книжки із записами на субрахунку 301 «Готівка в національній валюті».

Неповне відображення в обліку прибуткових і видаткових операцій виявляється звіркою оборотів на поточному рахунку в національній валюті з відповідними оборотами у записах банку, перевіркою обґрунтованості претензій до банку, повноти їх пред'явлення банку й відповіді банку, докладною звіркою кожної позиції реальних банківських виписок з відповідними записами у бухгалтерському обліку підприємства, що перевіряється.

Перевірці підлягає також правильність оформлення у регістрах бухгалтерського обліку розрахунків акредитивами та чеками.

Аудиторська перевірка грошових коштів в дорозі документів починається з повної їх інвентаризації і складання відповідного акта, встановленням тривалості перебування окремих сум коштів в дорозі, перевіркою їх оприбуткування на початку наступного місяця на рахунок у банку.

У ході аудиту слід встановити відповідність залишків даних аналітичного і синтетичного обліку з рахунка 33 «Інші кошти». За даними аналітичного обліку необхідно з'ясувати своєчасність і правильність оприбуткування грошових документів у кількісному і вартісному вираженні на рахунку 33 «Інші кошти».

Основою записів зазначених операцій у дебет рахунка 333 «Грошові кошти в дорозі в національній валюті» є квитанції установ банку, поштового відділення, копії супровідних відомостей про здавання виторгу інкасаторам банку, а у кредит – виписки банку.

Аудит банківських операцій здійснюється суцільним способом окремо за кожним рахунком. Особливу увагу слід приділити поточному рахунку.

Типовими є такі порушення в обліку коштів на рахунках в банку:

– покриття зловживань окремими працівниками разом з касиром шляхом підміни документів або виправлення у виписках банку відповідних сум;

- привласнення готівки, одержаної з банку (шляхом не оприбуткування одержаних коштів на рахунок 30, а віднесення – на рахунки 36,63,68);
- невірно складена кореспонденція рахунків з обліку банківських операцій ;
- відсутність платіжних документів, що підтверджують факт здійснення операції;
- відсутність додатків до платіжних документів, які були підставою для здійснення господарських операцій;
- наявність документів, оформлених з порушенням вимог законодавства (ксерокопії документів, відсутність на документах банківських відміток);
- невідповідність даних у платіжних документах, що зберігаються у підприємства, яке перевіряється, фактичним перерахуванням коштів (дане порушення може бути виявлене шляхом проведення зустрічної перевірки розрахунків підприємства, що перевіряється, з іншими підприємствами, у які за даними обліку перераховувалися кошти);
- невідповідність кореспонденції рахунків, зазначеної у платіжних документах, аналогічній кореспонденції в облікових регістрах;
- невідповідність даних платіжних документів банківській виписці;
- відсутність перекладу українською мовою текстів платіжних документів, що стали підставою для здійснення валютних операцій тощо.

Ці порушення у кінцевому підсумку спричиняють викривлення фінансових показників діяльності підприємства, що нерідко сприяє фінансовим зловживанням посадових осіб та стимулює пряме викрадення матеріальних цінностей і коштів .

Перевіряючи відповідність залишків у регістрах синтетичного й аналітичного обліку готівкових коштів в іноземній валюті, необхідно пам'ятати, що згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін

валютних курсів» [64] монетарні статті в іноземній валюті на кожну дату балансу відображаються з використанням валютного курсу на дату балансу, а визначення курсових різниць за монетарними статтями в іноземній валюті проводиться на дату здійснення розрахунків і на дату балансу.

Тому при перевірці достовірності інформації за господарськими операціями з готівковими грошовими коштами в іноземній валюті необхідно перевірити правильність застосування валютного курсу. Курсові різниці згідно з П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», відображаються у складі інших операційних доходів (витрат) [64].

2.3 Формування та аудит Звіту про рух грошових коштів

Звіт про рух грошових коштів подається у складі річної фінансової звітності всіма суб'єктами господарювання окрім банків, бюджетних установ, суб'єктів малого підприємництва, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності (згідно п.2 розділу II НПБО-1).

Звіт про рух грошових коштів, згідно НП(С)БО 1 містить три розділи : рух коштів у результаті операційної діяльності; рух коштів у результаті інвестиційної діяльності; рух коштів у результаті фінансової діяльності.

Складання Звіту про рух грошових коштів проводиться в наступній послідовності [72]:

- збирається та підготовлюється необхідна інформація;
- визначається рух грошових коштів у результаті операційної діяльності;
- визначається рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності;
- визначається рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності;
- визначається чистий рух грошових коштів за звітний період та їх залишок на кінець року.

Грошові потоки у Звіті можуть бути сформовані як прямим, так і непрямим методом. При цьому застосовується відповідна форма – форма № 3-прямий метод та форма № 3-н- непрямий метод.

Відповідно до методу складання Звіту про рух грошових коштів змінюється порядок заповнення його першого розділу. Форми Звіту про рух грошових коштів відрізняються лише розділом I «Рух грошових коштів в результаті операційної діяльності». Однак, два різні методи заповнення розділу приводять до однакового результату: підсумкові рядки як у формі №3 так і № 3-н є однаковими.

Прямий метод складання Звіту спрямований на отримання даних, які формують як валовий (позитивний і негативний), так і чистий грошовий потік підприємства у звітному періоді. Він відображає весь обсяг надходжень і видатків грошових засобів. Згідно з даним методом у Звіті підприємства розгорнуто відображає суми надходжень та видатків грошових коштів, що мали місце в діяльності підприємства протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Якщо грошовий потік при здійсненні однієї операції включає суми, які належать до різних видів діяльності, то ці суми наводяться окремо у складі грошових потоків відповідних видів діяльності. Це дозволяє користувачам вивчати вплив надходжень і виплат грошових коштів, пов'язаних з різними видами діяльності на фінансовий стан підприємства.

Згідно з вимогами НП(С)БО 1 у Звіті про рух грошових коштів інформація подається як за звітний, так і за попередній роки. Дані про рух грошових коштів від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності визначаються прямою вибіркою даних з реєстрів фінансового обліку щодо дебетових або кредитових оборотів грошових коштів (рахунки 30 «Готівка» і 31 «Рахунки в банках») за звітний період у кореспонденції з рахунками обліку активів або зобов'язань (рахунки 14,15,18, 34- 37, 39, 41, 45 - 48, 50 - 53, 55, 60 - 69, 70, 71, 73 - 76).

Внутрішні зміни у складі коштів (з каси у банк, з поточного рахунку в банку на депозитний, акредитивний рахунки і рахунок лімітованих чекових книжок і навпаки) до цього звіту не включається. Здійснені підприємством негрошові операції у Звіті також не наводяться. Під негрошовими маються на увазі операції, що не потребують використання грошових коштів, а їх прикладами є: бартерні операції; придбання активів за допомогою емісії акцій; фінансової оренди; обміну власних акцій на акції іншого підприємства тощо.

Процес заповнення розділу Звіту про рух коштів непрямим методом прибуток (збиток) до оподаткування за рік коригується на негрошові потоки, причому негрошові витрати додаються, а негрошові доходи – віднімаються.

Слід відмітити, що найбільш трудомісткою для заповнення частиною Звіту є визначення руху коштів від операційної діяльності. Особливо важливо правильно розрахувати значення рядків 3550 «Зменшення (збільшення) оборотних активів» і 3560 «Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань».

Водночас складним є і процес перевірки правильності складання цієї форми та взаємоувязки з іншими формами звітності.

Для взаємоузгодження розрахунку цих показників з даними Балансу, на наш погляд, доцільно винести суми заборгованості за субрахунками 373 «Розрахунки за нарахованими доходами», 641 «Розрахунки за податками» (аналітичні рахунки «Податок на прибуток», «Податок з доходів фізичних осіб», «Податок на додану вартість»), 377 «Розрахунки з іншими дебіторами», рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» та інших, які узагальнюють заборгованість і зобов'язання з операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, в примітки до Звіту, виділивши окремими статтями залишки зобов'язань і розрахунків, які виникли в результаті фінансової та інвестиційної діяльності. Внесення такої інформації до Звіту дасть змогу контролювати правильність його складання й одночасно погоджувати з показниками Балансу (ф. № 1).

В узагальненому вигляді методика визначення руху коштів прямим і непрямим методом наведено в додатках Д і Ж.

Вивчення літературних джерел дає підстави стверджувати про недостатність і недосконалість методичних розробок для цілісного забезпечення процесу проведення аудиту грошових потоків. У наукових працях дослідників переважно робиться акцент на процесі аудиту Балансу та Звіту про фінансові результати, які є основними формами звітності. Проте розгляд методики проведення аудиту Звіту про рух грошових коштів – є не менш важливим завданням, тому що цей звіт не тільки детально розкриває зміст основних статей Балансу і Звіту про фінансові результати, а й містить дані Головної книги та окремих аналітичних рахунків бухгалтерського обліку. Ці дані потребують особливої уваги, оскільки їх необхідно правильно віднести до операційної, інвестиційної й фінансової діяльностей, тому виникає ризик їхнього недостовірного відображення і невідповідності реальному стану справ на підприємстві. З огляду на це нами розроблено алгоритм проведення аудиту Звіту про рух грошових коштів (рис.2.2).

Метою аудиту Звіту про рух грошових коштів є перевірка інформації про зміни, що відбулися в грошових коштах підприємства за звітний період та методика відображення її у звіті.

Подана модель алгоритму поділена на основні стадії аудиту (планування, дослідження, завершальна або підсумкова), що дало змогу виділити та визначити послідовність основних етапів перевірки, які входять до плану і програми аудиту Звіту про рух грошових коштів. У розробленій програмі аудиторської перевірки вказано: завдання перевірки; конкретизовані процедури аудиту; джерела, які містять інформацію для перевірки; загальні аудиторські процедури та виконавців.

Процедурами аудиту Звіту про рух грошових коштів фінансової звітності є:

- оцінка правильності і доцільності класифікації грошових потоків в розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства-клієнта;
- інспекція господарських операцій клієнта стосовно того, чи не включено до складу операції, що пов'язані із внутрішніми змінами у складі грошових коштів та негрошові операції (наприклад, операції з отримання активів на умовах фінансової оренди, бартерні операції, придбання активів шляхом емісії акцій, придбання активів за рахунок позики тощо);
- перевірка правильності визначення чистого руху грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- оцінка правильності підрахунку показника чистого руху грошових коштів за звітний період;
- аналіз руху грошових потоків за звітний період та визначення динаміки і тенденції отримання грошових коштів у майбутньому.

Вивчення аудиторської практики дає можливість виокремити наступні типові помилки, які трапляються при перевірці Звіту про рух грошових коштів.

- неправильне відображення інформації у Звіті, в наслідок недостовірності даних балансу, звіту про фінансові результати та даних бухгалтерського обліку;
  - невірна класифікація грошових коштів від видів діяльності;
  - включення до звіту про рух грошових коштів негрошових операцій;
- 4) помилки, що виникають при арифметичних підрахунках;
- помилки, недоліки та інші перекручення інформації (наприклад, шахрайство) у формах фінансової звітності, в т.ч. і в даному звіті.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА ГРОШОВИХ ПОТОКІВ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

3.1 Аналіз наявності та динаміки грошових коштів та грошових потоків

Аналіз грошових потоків – це сукупність методів формування і обробки даних про грошові потоки, які дають об'єктивні оцінки стану, тенденцій розвитку, виявлення резервів підвищення ефективності використання грошових коштів та шляхів їх реалізації.

З урахуванням терміну часу, ступеня деталізації об'єктів і показників аналіз може бути перспективним, поточним і оперативним, а з погляду обсягів – тематичний, тобто пов'язаний з визначеною конкретною метою, локальний – пов'язаний з діяльністю окремого підрозділу, комплексний – охоплює всі сторони діяльності підприємства.

Відсутність грошових коштів на рахунку підприємства свідчить про послаблення фінансової стійкості підприємства, оскільки є доказом значного дефіциту грошових коштів і може призвести до банкрутства підприємства. Як правило, подібна ситуація зумовлена значною (як за обсягом, так і за часом існування) негативною різницею чистого грошового потоку, коли обсяг надходження коштів дорівнює або менше обсягу повернених позикових коштів. У цьому випадку нові суми позикового капіталу не повністю використовуються для розвитку підприємства, а плата за них знижує ефективність його діяльності.

Розбалансування структури грошового потоку також свідчить про погіршення фінансової стійкості підприємства. Зростання негативного потоку від операційної діяльності впродовж тривалого періоду, як правило, призводить до різкого погіршення платоспроможності підприємства.

Темп приросту грошового потоку від операційної діяльності характеризує масштаби зростання фінансового потенціалу підприємства та рівень доходності, досягнутий за минулі звітні періоди. З іншого боку, грошовий потік від операційної діяльності є індикатором ділової активності підприємства та його здатності погашати свої зобов'язання. Позитивне сальдо, тобто чисте

надходження грошових коштів у результаті операційної діяльності, забезпечує стабільність існування підприємства у довгостроковій перспективі. Грошові кошти, використані на виплату дивідендів, поповнення оборотних коштів, підприємство вже не зможе спрямувати на здійснення нових інвестиційних проектів і погашення своєї кредиторської заборгованості.

Негативний грошовий потік у результаті операційної діяльності покривають за рахунок скорочення інвестиційних вкладень та/або джерел зовнішнього фінансування. Якщо підприємство має задовільні значення коефіцієнтів ліквідності і негативну величину грошового потоку від операційної діяльності, це означає, що результатом операційної діяльності є витрачання грошових коштів, а приріст коштів за період забезпечується за рахунок фінансової або інвестиційної діяльності. Подібна ситуація у довгостроковому періоді може призвести до того, що підприємство буде не в змозі погашати свої зобов'язання, оскільки основним стабільним джерелом їх погашення є надходження грошових коштів від операційної діяльності.

Аналіз грошового потоку від інвестиційної діяльності дозволяє прослідкувати інвестиційну політику підприємства, і виявити обсяг тих інвестицій, які в майбутньому викличуть надходження або витрачання грошових коштів. Крім того, визначається надходження ліквідних коштів за рахунок скорочення інвестицій, вивільнення фінансових коштів, заморожених в окремих видах майна.

Вивчення показників фінансової діяльності дозволяє не тільки проаналізувати фінансову політику та фінансові можливості підприємства, але й спрогнозувати майбутні дивіденди власників капіталу.

Аналіз грошових потоків з операційної діяльності здійснюється за допомогою порівняння даних звітного періоду з попереднім, розраховуються зміни й вивчаються причини, які спричинилися до зменшення коштів операційної діяльності у звітному періоді.

3.2 Оцінка показників руху грошових коштів та грошових потоків

Проаналізувавши динаміку грошових коштів за видами діяльності підприємства, необхідно оцінити показники руху грошових коштів. Більшість науковців вважає, що для цього потрібно використовувати сукупність фінансових коефіцієнтів. Однак єдності думки щодо її складу не існує. Зокрема, перелік фінансових коефіцієнтів, які запропонований у [33] для аналізу руху грошових коштів підприємства, включає:

- коефіцієнт достатності руху чистого операційного грошового потоку;
- коефіцієнт ліквідності операційного грошового потоку, який визначається відношенням валового додатного операційного грошового потоку до валового негативного операційного грошового потоку;
- коефіцієнт ефективності грошового потоку, який визначається відношенням чистого руху коштів до валового негативного грошового потоку.

У [47] для оцінки руху грошових потоків запропоновано застосовувати, крім коефіцієнтів ліквідності грошового потоку, достатності чистого грошового потоку, ефективності грошового потоку ще коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку, показник платоспроможності (як відношення грошових надходжень коштів до грошових витрат) та тривалості періоду обороту грошових коштів.

У [32] для оцінки руху грошових потоків пропонується застосовувати такий показник, як «тривалість циклу грошового обороту». Крім нього автори пропонують розраховувати:

- коефіцієнт збалансованості для оцінки рівня збалансованості грошових потоків як відношення вхідного та вихідного грошового потоку (у [Мних] цей коефіцієнт називається показником платоспроможності);

- коефіцієнта варіації для оцінки рівня рівномірності формування грошових потоків підприємства за допомогою розрахунку показника середнього

квадратичного відхилення і

- коефіцієнта, який відображає питомий обсяг грошового обороту на одиницю вартості активів підприємства. Він відображає рівень генерування грошових потоків у процесі господарської діяльності..

Цал-Цалко Ю.С. [85] для оцінки поузників руху грошових коштів пропонує використовувати:

- коефіцієнт достатності чистого грошового потоку

- показник рівня доходності грошових потоків для оцінювання ефективності грошового потоку . У [47] і [32] цей показник отримав назву «коефіцієнт ефективності грошового потоку»;

- показник рівня окупності для аналіз збалансованості грошових потоків і показник «завантаження грошових витрат». У [47] останній показник називається «показником платоспроможності», у [32] – «коефіцієнтом збалансованості».

Крім цих перерахованих показників, Цал-Цалко Ю.С. [85] пропонує оцінювати інвестиційну спрямованість грошових потоків за допомогою показників «рівень формування власних джерел інвестування активів» та «рівень їх інвестування в необоротні активи і приріст виробничих запасів».

Сукупність наведених показників можна вважати базовими, фундаментальними для оцінювання руху грошових потоків. Вивчення літературних джерел з підтверджує це [39; 42; 86]. Зокрема, Ясишена В.В. [86] обґрунтовує те, що до найбільш інформативних показників оцінки руху грошових потоків належать:

- коефіцієнт достатності чистогрошового потоку, що визначає достатність акумульованого підприємством чистого грошового потоку з позицій його потреб;

- коефіцієнт ефективності грошового потоку в досліджуваному періоді;

- коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку;

- середньоквадратичне відхилення грошових потоків і коефіцієнт варіації в досліджуваному періоді часу, що вказують на ступінь рівномірності

формування грошових потоків підприємства.

Крім цих базованих показників, науковець для оцінки руху грошових коштів пропонує застосовувати коефіцієнти:

- кореляції вхідного та вихідного грошових потоків, які характеризують синхронність позитивного і від'ємного грошових потоків у часі;

- якості чистого грошового потоку, який визначає якість грошового потоку за рахунок збільшення частки чистого прибутку, який одержаний від реалізації продукції та зниження її собівартості. Для коректнішої розрахунку даного показника, вважаємо за доцільне використовувати замість показника «чистий прибуток від реалізації продукції» – «прибуток від основної операційної діяльності», відповідно до вимог облікових стандартів.

Заревчацька Т.В. [23], розробляючи аналіз руху грошових коштів підприємства, пропонує два етапи. На першому – визначаються критерії ефективного формування грошових потоків, на другому – досліджується надходження та витрачання грошових коштів на підставі аналізу основних фінансових коефіцієнтів. Серед них:

- ліквідність грошового потоку;

- коефіцієнт якості чистого грошового потоку, який визначити обсяг прибутку та амортизаційних відрахувань, що припадає на кожну гривню негативного грошового потоку, тобто кожну гривню платежів;

- коефіцієнт участі інвестиційної діяльності у формуванні негативного грошового потоку, який допомагає оцінити рівень капіталізації грошових коштів підприємства;

- коефіцієнт участі операційної діяльності у формуванні додатного грошового потоку, який допомагає оцінити рівень участі операційної діяльності у формуванні додатного грошового потоку.

Крім того, Заревчацькою Т.В. пропонуються для оцінки використовувати показники, які розраховують зіставленням фінансових результатів діяльності та показників валового і чистого руху грошових коштів. А саме [23]:

- коефіцієнт рентабельності витрачених грошових коштів, який розраховується як відношення прибутку (збитку) до обсягу гривню витрачених коштів;

- коефіцієнт рентабельності отриманих грошових коштів, який розраховується як відношення прибутку (збитку) до обсягу отриманих грошових коштів;

- коефіцієнт рентабельність чистого грошового потоку, який розраховується як відношення прибутку (збитку) до чистого грошового потоку підприємства.

Вважаємо, що перераховані показники доцільно використовувати для аналізу ефективності руху грошових потоків. Але потрібно визначитися з тим, який прибуток використовувати для розрахунку того чи іншого коефіцієнта: від операційної, фінансової, інвестиційної діяльності чи чистий прибуток.

Вивчення літературних джерел дає можливість запропонувати наступну систему показників для оцінювання руху грошових коштів:

. По-перше, це коефіцієнт достатності чистого грошового потоку. Але при визначенні цього коефіцієнту доцільно брати відношення чистого грошового потоку (а не чистого грошового потоку від операційної діяльності, як пропонує Кириченко І. [33]) до суми погашення довго- і короткострокових кредитів підприємства, приросту виробничих запасів, суми виплачених дивідендів акціонерам підприємства, платежів підприємства в бюджет, а не до суми погашення довго- і короткострокових кредитів, приросту виробничих запасів та суми виплачених дивідендів, як запропоновано авторами [32;47].

По-друге, запропонований у [32;47] коефіцієнт ліквідності грошового потоку варто доповнити показниками абсолютної та поточної ліквідності. Однак, при розрахунку коефіцієнту абсолютної ліквідності некоректно об'єднані різні за рівнем ліквідності грошові кошти та поточні фінансові інвестиції (короткострокові цінні папери). У зв'язку з цим, пропонуємо враховувати ваговий коефіцієнт ліквідності поточних фінансових інвестицій, який залежно від

галузі та виду фінансових інвестицій може перебувати у межах від 0,5 до 1. При цьому формула показника абсолютної ліквідності набуде вигляду:

$$K_{абс} = \frac{Г_к + Л_1 + П\Phi_1}{П_з}$$

- де $K_{абс}$ – коефіцієнт абсолютної ліквідності;
- $Г_к$ – грошові кошти;
- $Л_1$ – ваговий коефіцієнт ліквідності поточних фінансових інвестицій, який у залежності від галузі та виду цінних паперів може знаходитися у межах від 0,5 до 1;
- $П_{\Phi_1}$ — поточні фінансові інвестиції;

Хоча показник абсолютної ліквідності є досить важливим, однак при його розрахунку використовується незначна частина оборотних коштів підприємства. При його використанні не враховується дебіторська заборгованість, яка для більшості підприємств є досить значною через проблеми неплатежів, відсутність або недостатність оборотних коштів, що в кінцевому результаті може призвести до банкрутства підприємства. Тому цілком доречним для аналізу руху грошових коштів господарюючих суб'єктів застосовувати запропонований зарубіжними науковцями [71] показник – період погашення дебіторської заборгованості, який розраховується відношенням середньої дебіторської заборгованості до середньоденної виручки. Коефіцієнт поточної ліквідності, який застосовується для цієї мети згідно з чинними методиками, має суттєві недоліки. Відповідно до існуючої методики, даний показник розраховується шляхом зставлення грошових коштів, прирівняні до них поточних фінансових інвестицій, дебіторської заборгованості та поточних зобов'язань. Вважаємо за необхідно враховувати різний рівень ліквідності дебіторської заборгованості шляхом застосування коефіцієнту, який залежно від галузі і конкретних умов може лежати в інтервалі від 0,4 до 0,7. При цьому для розрахунку даного показника

може бути використана наступна формула:

$$K_{nom} = \frac{\Gamma_k + L_k + P_{\phi i} + L_2 + D_3}{P_3}$$

- де K_{nom} - коефіцієнт поточної ліквідності;
- L_k - валовий коефіцієнт ліквідності дебіторської заборгованості, який у залежності від галузі та конкретних умов може мати значення 0,4-0,7;
- D_3 — дебіторська заборгованість.

Важливо в оцінюванні руху грошових коштів визначити у якій мірі підприємство може розраховуватися зі своїми зобов'язаннями за рахунок грошових коштів. Для цього доцільно зіставити суму чистого грошового потоку та загальну суму зобов'язань підприємства:

$$K_{пок} = \frac{ЧРК}{D_3 + P_3}$$

- де $K_{пок}$ – коефіцієнт покриття загальних зобов'язань підприємства;
- ЧРК — сума чистого руху грошових коштів;
- D_3 — сума довгострокових зобов'язань підприємства;
- P_3 – сума поточних зобов'язань підприємства.

Оцінювання ефективності грошового потоку можна здійснювати через коефіцієнт ефективності грошового потоку. У методиці його розрахунку думка науковців однакова. Цей коефіцієнт дає уявлення про співвідношення чистого грошового потоку до вихідного грошового потоку підприємства, тобто співвідношення чистих надходжень коштів у сукупних видатках підприємства. Вагаємо за доцільне оцінку ефективності грошових потоків визначати ще й через показники рентабельності, як і запропоновано автором [23]. Але в залежності від мети аналізу визначати рентабельність надходження або витрачання коштів чи за кожним видом діяльності: операційної, фінансової, інвестиційної, і в цілому по підприємству шляхом визначення рентабельності

чистого грошового потоку. При цьому показники рентабельності вважаємо за доцільне визначати відношенням прибутку (збитку) від відповідного виду діяльності до надходження або витрачання коштів за цим видом діяльності. Рентабельність чистого грошового потоку вважаємо доречним визначати відношенням чистого прибутку (збитку) до суми чистого грошового потоку.

Узагальнюючи вищевикладене вважаємо, що система показників для аналізу руху та ефективності грошових потоків підприємства повинна включати:

- коефіцієнт достатності чистого грошового потоку;
- коефіцієнт ліквідності грошового потоку, доповнений коефіцієнтами абсолютної, поточної ліквідності та коефіцієнтом покриття загальних зобов'язань підприємства;
- коефіцієнт ефективності грошового потоку;
- рентабельність надходження та витрачання коштів за видами діяльності підприємства;
- рентабельність чистого грошового потоку. Упровадження даної системи показників з урахуванням запропонованої специфіки їхнього розрахунку дозволить розширити критерії оцінки ефективності руху грошових коштів, що, своєю чергою, дасть можливість підвищити дієвість проведення аналізу, якість управлінських рішень щодо прогнозу руху грошових потоків та підвищення ефективності їхнього використання.

3.3 Методи оптимізації грошових потоків підприємства

Оптимізація грошових потоків являє собою процес вибору найкращих форм їх організації на підприємстві з урахуванням умов і особливостей здійснення його господарської діяльності.

Основними цілями оптимізації грошових потоків підприємства є: забезпечення збалансованості обсягів грошових потоків; забезпечення синхронності формування грошових потоків у часі; забезпечення росту чистого

грошового потоку підприємства. Основними об'єктами оптимізації виступають: позитивний грошовий потік; негативний грошовий потік; залишок грошових активів; чистий грошовий потік.

На результати господарської діяльності підприємства негативно впливають як дефіцитний, так і надлишковий грошові потоки. Негативні наслідки дефіцитного грошового потоку проявляються в зниженні ліквідності і рівня платоспроможності підприємства, зростанні простроченої кредиторської заборгованості постачальникам сировини і матеріалів, підвищенні частки простроченої заборгованості по отриманих фінансових кредитах, затримках виплати заробітної плати (з відповідним зниженням рівня продуктивності праці персоналу), зростанні тривалості фінансового циклу, а в кінцевому рахунку - у зниженні рентабельності використання власного капіталу й активів підприємства.

Негативні наслідки надлишкового грошового потоку проявляються у втраті реальної вартості тимчасово невикористаних коштів від інфляції, втраті потенційного доходу від невикористаної частини грошових активів у сфері короткострокового їхнього інвестування, що в кінцевому результаті також негативно позначається на рівні рентабельності активів і власного капіталу підприємства.

Методи оптимізації дефіцитного грошового потоку залежать від характеру цієї дефіцитності – короткострокової чи довгострокової.

Збалансованість дефіцитного грошового потоку в короткостроковому періоді досягається використанням «Системи прискорення – уповільнення платіжного обороту». Суть цієї системи полягає в розробці на підприємстві організаційних заходів щодо прискорення залучення коштів і уповільненню їх виплат.

Прискорення залучення коштів у короткостроковому періоді може бути досягнуте за рахунок наступних заходів:

- збільшення розміру цінових знижок за готівку по реалізованій покупцям продукції;
- забезпечення часткової чи повної передоплати за вироблену продукцію, що користується високим попитом на ринку;
- скорочення термінів надання товарного (комерційного) кредиту покупцям; прискорення інкасації простроченої дебіторської заборгованості;
- використання сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості обліку векселів, факторингу, форфейтингу;
- прискорення інкасації платіжних документів покупців продукції (часу перебування їх у дорозі, у процесі реєстрації, у процесі зарахування грошей на банківський рахунок і т.п.).

Уповільнення виплат коштів у короткостроковому періоді може бути досягнуте за рахунок наступних заходів:

- збільшення за узгодженням з постачальниками термінів надання підприємству товарного (комерційного) кредиту;
- заміни придбання довгострокових активів, що вимагають відновлення, на їх оренду (лізинг);
- реструктуризації портфеля отриманих фінансових кредитів переведенням короткострокових їхніх видів у довгострокові. "Система прискорення - уповільнення платіжного обороту", вирішуючи проблему збалансованості обсягів дефіцитного грошового потоку в короткостроковому періоді (і відповідно підвищуючи рівень абсолютної платоспроможності підприємства), створює певні проблеми наростання дефіцитності цього потоку в наступних періодах. Тому паралельно з використанням механізму цієї системи мають бути розроблені заходи для забезпечення збалансованості дефіцитного грошового потоку в довгостроковому періоді.

Зростання обсягу позитивного грошового потоку в довгостроковому періоді може бути досягнуте за рахунок наступних заходів:

- залучення стратегічних інвесторів з метою збільшення обсягу власного капіталу;

- додаткової емісії акцій;

- залучення довгострокових фінансових кредитів;

- продажу частини (або всього обсягу) фінансових інструментів інвестування;

- продажу (або здачі в оренду) невикористовуваних видів основних засобів.

Зниження обсягу негативного грошового потоку в довгостроковому періоді може бути досягнуте за рахунок наступних заходів:

- скорочення обсягу і складу реальних інвестиційних програм; відмови від фінансового інвестування;

- зниження суми постійних витрат підприємства.

Методи оптимізації надлишкового грошового потоку підприємства пов'язані з забезпеченням зростання його інвестиційної активності. У системі цих методів можуть бути використані:

- збільшення обсягу розширеного відтворення операційних позаоборотних активів;

- скорочення періоду розробки реальних інвестиційних проектів і початку їх реалізації;

- здійснення регіональної диверсифікованості операційної діяльності підприємства;

- активне формування портфеля фінансових інвестицій; дострокове погашення довгострокових фінансових кредитів.

У системі оптимізації грошових потоків підприємства важливе місце належить їхній збалансованості в часі. У процесі такої оптимізації використовуються два основних методи — вирівнювання і синхронізація.

Вирівнювання грошових потоків спрямоване на згладжування їхніх обсягів у розрізі окремих інтервалів розглянутого періоду часу. Цей метод оптимізації дозволяє усунути у певній мірі сезонні і циклічні розходження у

формуванні грошових потоків (як позитивних, так і негативних), оптимізуючи паралельно середні залишки коштів і підвищуючи рівень абсолютної ліквідності. Результати цього методу оптимізації грошових потоків у часі оцінюються за допомогою середньоквадратичного відхилення або коефіцієнта варіації, що у процесі оптимізації мають знижуватися.

Синхронізація грошових потоків заснована на коваріації позитивного і негативного їхніх видів. У процесі синхронізації має бути забезпечене підвищення рівня кореляції між цими двома видами грошових потоків. Результати цього методу оптимізації грошових потоків у часі оцінюються за допомогою коефіцієнта кореляції, що у процесі оптимізації має прагнути до значення.

Коефіцієнт кореляції позитивного і негативного грошових потоків у часі розраховується за наступною формулою:

$$KK_{\text{ПН}} = \sum_{t=1}^n P_{\text{ПО}} \left(\frac{\text{ППП}_i - \overline{\text{ППП}}}{\sigma_{\text{ППП}}} \right) \cdot \left(\frac{\text{НГП}_i - \overline{\text{НГП}}}{\sigma_{\text{НГП}}} \right)$$

де $KK_{\text{ПН}}$ – коефіцієнт кореляції позитивного і негативного грошових потоків у часі;

$P_{\text{ПО}}$ – прогнозовані імовірності відхилення грошових потоків від їхнього середнього значення в плановому періоді;

ППП_i – варіанти сум позитивного грошового потоку в окремих інтервалах планового періоду;

$\overline{\text{ППП}}$ – середня сума позитивного грошового потоку в одному інтервалі планового періоду;

НГП_i – варіанти сум негативного грошового потоку в окремих інтервалах планового періоду;

$\overline{\text{НГП}}$ – середня сума негативного грошового потоку в одному інтервалі планового періоду;

$\sigma_{ппп}$, $\sigma_{нпп}$ – середньоквадратичне (стандартне) відхилення сум грошових потоків (відповідно – позитивного і негативного).

Заключним етапом оптимізації є забезпечення умов максимізації чистого грошового потоку підприємства. Зростання чистого грошового потоку забезпечує підвищення темпів економічного розвитку підприємства на принципах самофінансування, знижує залежність цього розвитку від зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів, забезпечує приріст ринкової вартості підприємства.

Підвищення суми чистого грошового потоку підприємства може бути досягнуте за рахунок здійснення наступних основних заходів: зниження суми постійних витрат; зниження рівня змінних витрат; здійснення ефективної податкової політики, що забезпечує зниження рівня сумарних податкових виплат; здійснення ефективної цінової політики, що забезпечує підвищення рівня прибутковості операційної діяльності; використання методу прискореної амортизації основних засобів; скорочення періоду амортизації використовуваних підприємством нематеріальних активів; продажу невикористаних видів основних засобів і нематеріальних активів; посилення претензійної роботи з метою повного і своєчасного стягнення штрафних санкцій.

Результати оптимізації грошових потоків підприємства одержують своє відображення в системі планів формування і використання коштів у майбутньому періоді .

Короткостроковий фінансовий план є документом, у якому узагальнено інформацію щодо руху фінансових ресурсів у короткостроковій перспективі, визначено час та обсяги виникнення потреби або надлишку грошових коштів у процесі діяльності підприємства. Короткострокове фінансове планування здійснюється у такій послідовності:

На першому етапі здійснюється аналіз фінансового стану підприємства, за результатами якого визначають оптимальні джерела фінансування.

Далі визначають обсяги та терміни надходження коштів з різних джерел, у тому числі від виручки за реалізовану продукцію (товари, роботи, послуги), погашення дебіторської заборгованості, отримання дивідендів та відсотків, продажу основних засобів, доходів від здавання у оренду активів тощо.

Потім здійснюють розрахунок планових видатків грошових коштів. При цьому визначають основні напрями та терміни витрати грошових коштів, зокрема на закупівлю сировини і матеріалів, виплату заробітної плати, сплату податків, відшкодування адміністративних витрат, сплату кредиторських рахунків, виплату дивідендів та відсотків, повернення основної суми кредитів тощо.

Для виявлення потреби у додаткових джерелах фінансування визначають запланований чистий грошовий потік шляхом порівняння запланованих надходжень і видатків. У випадках, коли видатки перевищуватимуть планові надходження грошових коштів, виникає від'ємний чистий грошовий потік. Це свідчить про нестачу грошових коштів та обумовлює необхідність винайдення додаткових джерел фінансування. У випадках виникнення додатного грошового потоку, коли очікуванні надходження перевищують видатки, спостерігається надлишок грошових коштів. Значний за розміром надлишок, хоча й підвищує платоспроможність підприємства, може свідчити про неефективне використання ресурсів, адже грошові кошти, не інвестовані у діяльність, не приносять доходу. Тому керівництвом підприємства має заздалегідь визначити найефективніші напрями інвестування виявленого надлишку грошей.

При виборі джерел фінансування або напрямів інвестування грошових коштів визначають найбільш дешеві та прості за механізмом залучення джерела фінансування. Ними можуть бути короткострокові банківські кредити, придбання сировини та матеріалів у кредит, відстрочка або розстрочка існуючої заборгованості, емісія облігацій, продаж власної продукції на умовах передоплати тощо. При виникненні надлишку грошей здійснюється вибір оптимальних напрямів їх короткострокового інвестування, зокрема у придбання

короткострокових цінних паперів, відкриття депозитних рахунків у банках, формування інших видів активів.

За результатами фінансового планування й аналізу руху грошових коштів приймаються рішення щодо оптимізації грошових потоків з метою забезпечення безперебійної діяльності підприємства та його постійної платоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Adamyk O., Adamyk B., Khorunzhak N. Auditing of the Software of Computer Accounting System // CEUR-WS, 2018. – 2018. – Paper 181
2. Lendyuk T., Sachenko S., Rippa S., Sapojnyk G. (2015) Fuzzy rules for tests complexity changing for individual learning path construction // 2015 IEEE 8th International Conference on Intelligent Data Acquisition and Advanced Computing Systems: Technology and Applications (IDAACS). – 2015.
3. Panasyuk V., Cheresnyuk, O., Sachenko S., Banasik A., Golyash I. Fuzzy-multiple Approach in Choosing the Optimal Term for Implementing the Innovative Project // Proceedings of 8th IEEE International Conference on Intelligent Data Acquisition and Advanced Computing Systems: Technology and Applications, Bucharest, Romania, 2017
4. Адамик Б.П. Монетарна політика Національного банку та її вплив на рівень інфляції в Україні // Світ фінансів. – 2008. – № 2. – С. 27-33
5. Адамик Б.П. Особливості інституційної організації державного регулювання діяльності банків в Україні / Б.П. Адамик // Економічний аналіз. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ. – 2013. – Том 14. № 2. – С. 6-11.
6. Адамик Б.П. Трансформація парадигми державного регулювання банківської діяльності в умовах фінансової кризи / Б.П. Адамик // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – № 1. – С. 7-18.
7. Адамик О.В. Використання інструментів Data Mining для аналізу кошторису бюджетних установ // Бухгалтерський облік, аналіз і аудит в управлінні економічними процесами світової і національної економіки: сучасний стан та перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 11 грудн. 2015 р., (ПДАТУ, м. Кам'янець-Подільський). – Тернопіль: Крок, 2015. – 373 с. – С. 233-235

8. Адамик, О. В.; Саченко, С. І. Аудит функціональної частини програмного забезпечення КСБО // Бізнес Інформ. – 2017. – №11. – С. 293–299. Електронний ресурс. - Режим доступу: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2017-11_0-pages-293_299.pdf Бізнес Інформ. – 2017. – №11. – С. 293-299 http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2017-11_0-pages-293_299.pdf

9. Адамик, О.В. Інформаційна технологія зведеного обліку // Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітянські аспекти: Збірник наукових праць за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції (29-30 березня 2018 р.).–Дніпро: НМетАУ, 2018.–747 с.

10. Адамик, О.В.; Адамик К.Б. Реляційні бази даних як сучасний стандарт накопичення інформації в комп'ютерній системі бухгалтерського обліку // Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітянські аспекти: Збірник наукових праць за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції (29-30 березня 2018 р.).–Дніпро: НМетАУ, 2018.–747 с.

11. Аранчій В. І. Удосконалення організаційно-економічного механізму фінансової стабільності аграрних підприємств / В. І. Аранчій, В. Д. Чумак // Економіка АПК. – 2008. – № 2. – С. 46 – 50.

12. Балабанов И.Т. Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта/ И.Т.Балабанов.- М. : Финансы и статистика, 2002.-208с.

13. Бланк И.А. Управление денежными потоками / И.А.Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. –736 с. (Серия «Библиотека финансового менеджера»; вып. 8).

14. Брігхмен Є. Ф. Основи фінансового менеджменту; пер. з англ. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.

15. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] ; за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – [8-ме вид., перероб. і доп.] – Житомир : ПП «Рута», 2009. – 912 с.
16. Валентинова Т. Документообіг на підприємстві / Т. Валентинова // Все про бухгалтерський облік. – 2007. – № 47. – С. 3 – 5.
17. Валентинова Т. Іноземна каса : тонкощі заповнення документів / Т. Валентинова // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 23. – С. 27 – 28.
18. Верба В. А., Загородніх О. А. Проектний аналіз. Підручник. – К.: КНЕУ, 2000. – 322 с.
19. Верига Ю. А. Звітність підприємств : [навч. посіб.] / Верига Ю. А., Левченко З. М., Ватуля І. Д. ; [2-ге вид., доп. і перер.] – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 776 с.
20. Гандзюк М. П. Основи охорони праці : [підручник] / [М. П. Гандзюк, Є. П. Желібо, М. О. Халімовський] ; за ред. д-ра техн. наук, проф. М. П. Гандзюка. ; [5-е вид.] – К. : Каравела, 2011. – 384 с.
21. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні : аналіз стану та перспективи розвитку / С. Ф. Голов. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.
22. Губачова О. М. Облік у зарубіжних країнах : [підручник] / О. М. Губачова, С. І. Мельник. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 432 с.
23. Денежные средства [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://mirslovarei.com/content_yur/DENEZHNYE-SREDSTVA-1582.html.
24. Дієва Н. М. Аудит : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Н. М. Дієва, О. І. Дедіков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 182 с.
25. Єфіменко В. І. Напрямки гармонізації бухгалтерського обліку та звітності в Україні / В. І. Єфіменко // Фінанси, облік і аудит. - 2011. - Вип. 18. - С. 278-284.

26. Жолнер І. В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами : [навч. посіб.] / І. В. Жолнер. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.

27. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність в Україні» 2258-VIII від 21.12.2017р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

28. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121/III від 07 груд. 2000 р.зі змінами і допов. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

29. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996/XIV від 16 лип. 1999 р.зі змін і допов. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

30. Закон України «Про Національний банк України» № 679/XIV від 20 трав. 1999 р.зі змін і допов [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

31. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» № 185/94 від 23 верес. 1994 р.зі змінам і допов. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80>

32. Заревчацька Т.В. Аналіз руху грошових потоків у процесі управління ефективністю діяльності малих підприємств /Т.В. Заревчацька // Формування ринкових відносин в Україні. - 2011. - № 7. – С. 141-145.

33. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту : [навч. посіб.] / С. В. Івахненко. – К. : Знання-Пресс, 2008. – 349 с.

34. Івахненко С. В. Сучасні інформаційні технології управління підприємством та бухгалтерія: проблеми і виклики / С. В. Івахненко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 4. – С. 52 – 58.

35. Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті, затверджена Національним банком України № 22 від 21 січ. 2004 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

36. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України № 291 від 30 лист. 1999 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

37. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, затверджена постановою Правління НБУ № 492 від 12 лист. 2003 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

38. Інструкція про проведення інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затвердженою наказом Міністерства фінансів України № 69 від 11 серп. 1994 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

39. Інструкція про службові відрядження в межах України та за кордон, затверджена наказом Міністерства фінансів України № 978 від 02 лют. 2011 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

40. Інформаційні системи бухгалтерського обліку : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / [Ф. Ф. Бутинець, С. В. Івахненко, Т. В. Давидюк, Т. В. Шахрайчук.] ; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – [2-е вид., перероб. і доп.] – Житомир : ПП «Рута», 2002. – 544 с.

41. Кириченко І. Фінансовий аналіз в інформаційній системі управління грошовими потоками підприємства /І.Кириченко // Вісник КНТЕУ. - 2003. - №3. - С. 145-151.

42. Кім Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та порядок їх заповнення : [навч. посіб.] / Г. Кім, В. В. Сопко, С. Г. Кім. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 440 с.
43. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз: [підручник] / Г.І. Кіндрацька, М.С. Білик, А.Г. А.Г. Загородиш; 3-тє вид., перероб.і доп. - К.: Знання, 2008. - 347-367.
44. Клименко О. В. Інформаційні системи і технології в обліку : [навч. посіб.] / О. В. Клименко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.
45. Ковальчук Є.К., Панасюк В.М. Інформаційні ресурси в обліку та їх роль в підвищенні ефективності управління підприємством // Міжнар. зб. наук, праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2011. – Випуск 3 (18). – С. 93-101
46. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства/ М.Я. Коробов.- К.: Знання, 2000. – 378с.
47. Кропивницький В. Ліміт каси : розраховуємо та встановлюємо / В. Кропивницький // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 23. – С. 28 – 29.
48. Кулаковська Л. П. Організація і методика аудиту : [навч. посіб.] / Л. П. Кулаковська. – К. : Каравела, 2010. – 486 с.
49. Кучер О.В. Система показників, що характеризують рух грошових коштів / О.В. Кучер, А.А. Сахно // Молодий вчений. - 2014. – № 6 (09). - С. 154-156.
50. Кучерак Д. Звірка розрахунків / Д. Кучерак // Школа бухгалтера. – 2007. – № 4. – С. 3 – 5.
51. Лебедева А.М. Особливості аналізу руху грошових потоків підприємства / А.М.Лебедева // Вісник ОНУ імені І.І.Мечникова .– 2016, Т.2, Вип.3. – С.189-192.
52. Лишиленко О. В. Фінансовий облік : [підручник] / О. В. Лишиленко. – [3-тє вид., доп. і перер.] – К. : ВД Центр навчальної літератури, 2009. – 670 с.

53. Лігоненко Л. О. Управління грошовими потоками : [навч. посіб.] / Л. О. Лігоненко, Г. В. Ситник. – К. : КНТЕУ, 2006. – 255 с.

54. Маркова Т. Д. Автоматизація фінансово-розрахункових операцій як чинник прискорення процесу господарської діяльності підприємств // Інформаційні технології та математичні методи у рішенні сучасних фінансово-економічних проблем. – 2012. – № 10. – С. 35 – 42.

55. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені наказом МФУ № 433 від 28 бер. 2013 р. [Електронний ресурс] / Міністерство Фінансів України. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.

56. Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів бухгалтерського обліку, затверджені наказом Міністерства фінансів України № 356 від 29 груд. 2000 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

57. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання 2016-2017 року).- [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://www.apu.com.ua/1151-miznarodni-standarti-kontrolyu-yakosti-2016-2017>

58. Мних Є.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [підручник] // Є.В. Мних. - К.: КНТЕУ, 2008.– С. 395-406.

59. Москаленко В. П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства / В. П. Москаленко, О. Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 180 – 191.

60. Москвін С. О. Проектний аналіз: Навчальний посібник / С. О. Москвін, С. М. Бєвз, В. Г. Дідик, В. А. Верба, В. А. Новиков, Т. Є. Унковська. – К.: ТОВ “Видавництво Лібра”, 1998. – 368 с.

61. Музиченко А. О. Методи оптимізації структури фінансових ресурсів / А. О. Музиченко // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – № 6. – С. 12 – 15.

62. Науменко П. Облік безготівкових коштів у конфігурації «1С:Бухгалтерія 8.0» / П. Науменко // Автоматично з ДТ-Кт. – 2007. – № 19. – С. 11 – 15.

63. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом МФУ № 73 від 07 лют. 2013 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

64. Нехай В. А. Оцінка використання контрольної функції бухгалтерського обліку в комп'ютерних системах обробки інформації [Електронний ресурс] / В. А. Нехай, В. П. Гаврилюк. – Режим доступу : <http://archive.nbu.gov.ua>.

65. Облік грошових потоків при застосуванні електронних форм обліку [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://econjournal.vsau.org>.

66. Облік і контроль розрахунків з товарно-грошових операцій [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net>.

67. Облік касових і розрахункових операцій : шляхи вдосконалення [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://osvita.ua>.

68. Огійчук М. Ф. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах : [підручник] / М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко та ін. ; [3-тє вид., перероб. і допов.] – К. : Алерта, 2008. – 878 с.

69. Огійчук М. Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами : [підручник] / [М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, М. І. Беленкова та ін.]. ; за ред. проф. М. Ф. Огійчука. – [6-те вид., перероб. і допов.] – К. : Алерта, 2011. – 1042 с.

70. Організація бухгалтерського обліку : [навч. посіб.]. ; За ред. В. С. Леня. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 696 с.

71. Осовська, Г. В. Економічний словник [Текст] / Г.В. Осовська, О. О. Юркевич, Й.С. Завадська - К.: Кондор, 2007. – 358 с., с. 60

72. Панасюк В.М., Ковальчук Є.К., Бобрівець С.В. Податковий облік: організація, нормативне забезпечення, податкові розрахунки, звітність. – Тернопіль : Астон, 2003. – 360 с.

73. Пантелєєв В. П. Внутрішній аудит : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. П. Пантелєєв, М. Д. Корінько. – К. : КНЕУ, 2006. – 248 с.

74. Переверзева О. Як установлюють ліміт каси сільськогосподарські установи / О. Переверзева // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 23. – С. 62 – 63.

75. Пісочний С. Касові документи : як довго зберігати / С. Пісочний // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 23. – С. 25 – 26.

76. Подріз О. Г. Вимоги щодо здійснення касових операцій / О. Г. Подріз // Управління розвитком. – 2011. – № 18 (115) . – С. 64–65.

77. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів», затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 193 від 10 серп. 2000 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

78. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 750/4043 від 2 лист. 1999 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

79. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджена Постановою № 148 від 29.12.2017р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

80. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку № 1327 від 8 лис. 2010 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

81. Рорат В. Каса підприємства: як організувати / В. Рорат // Все про бухгалтерський облік – 2011. – № 23. – С. 3 – 4.

82. Рубінштейн Т.В. Планування і розрахунки грошових коштів фірм і компаній / Т.В. Рубінштейн. - М., 2001. -С. 99-133.
83. Рядська В. В. Аудит : [навч. посіб.] / В. В. Рядська, Я. В. Петраков. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 416 с.
84. Садовська І. Б. Бухгалтерський облік : навч. посіб. [для вищої шк.] / І. Б. Садовська. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 688 с.
85. Сараєва Г. 1С:бухгалтерія 8.3: доступно для бухгалтера / Г. Сараєва, Л.Власенко.– Х: Фактор, 2011.– 528 с.
86. Сахарцева І. І. Бухгалтерський облік : [навч. посіб.] / І. І. Сахарцева, Г. А. Семенов. – К. : Кондор, 2010. – 554 с.
87. Саченко С.І., Будник Л.А. Внутрішній контроль як засіб підвищення економічної безпеки бізнесу // Галицький економічний вісник. – 2011. – С. 191-194
88. Серединська В.М. Економічний аналіз : [навч. посібник] / В.М. Серединська О.М.Загородна, Р.В.Федорович; з ред. проф. Р.В.Федоровича. Тернопіль: Видавництво Астон, 2010.– 416 с.
89. Секіріна Н.В. «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Секіріна Наталія Володимирівна; Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського. – Донецьк, 2002. – 206 с.
90. Сіменко І. В. Аналіз господарської діяльності : [навч. посіб.] ; за заг. ред. І. В. Сіменко, Т. Д. Косової. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 384 с.
91. Скопень М. М. Ефективність використання комп'ютерних систем бухгалтерського обліку на підприємствах / М. М. Скопень, І. А. Говоруха // Економіка та управління підприємствами. – 2011. – № 5. – С. 41 – 45.
92. Словник обліково-фінансових термінів : [уклад. Аранчій В. І. та ін.] – Полтава : РВВ ПДАА, 2009 – 240 с.
93. Сук Л. К. Фінансовий облік : [навч. посіб.] / Л. К. Сук, П. Л. Сук. ; 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Знання, 2012. – 647 с. – (Вища освіта ХХІ століття).

94. Терещенко Л. О. Інформаційні системи і технології в обліку : [навч. посіб.]. / Л. О. Терещенко, І. І. Матієнко-Зубенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 187 с.
95. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність : [підручник] / Н. М. Ткаченко. – К. : Алерта, 2006. – 1080 с.
96. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю., Невмержицька. - К.: КНЕУ, 2009.– С.219-256.
97. Фінансовий менеджмент : підручник/ кер. кол. авт. І наук. Ред. А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2005. – 535с.
98. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: [підручник] / Ю.С. Цал-Цалко. - К.: ЦУЛ, 2008.– С.297-306.
99. Ясишена В.В. Теоретичні аспекти аналізу грошових потоків підприємств / В.В. Ясишена // Економічний простір. -2008. -- № 16. - С. 123-131.

